

Atf (cite): Talaat, Ahmet (2025). Ata Terzibaşı'nın Kerkük ağzı Türkmanca sözlüğü'nde söz varlığı, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 10, 32-64. doi: 10.48147/dada.1616662.

Ata Terzibaşı'nın Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü'nde Söz Varlığı¹

Ahmed TALAAT²

Ata Terzibaşı'nın Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü'nde Söz Varlığı

The Vocabulary In Ata Terzibaşı's Turkmen Dialect Dictionary Of Kirkuk

Öz

Abstract

Bu çalışma, Ata Terzibaşı'nın Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü temelinde Kerkük ağzının söz varlığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Irak Türkmen ağızlarında söz varlığını oluşturan dilsel unsurlar incelenmiş ve Kerkük ağzına özgü zenginlikler sistematik bir şekilde ortaya konulmuştur. Ata Terzibaşı'nın üç cilt hâlinde yayımladığı sözlük, toplamda 5.162 madde başı içermektedir. Eserde, Kerkük ağzına özgü kelimelerin yanı sıra, deyimler, atasözleri, dualar, beddualar, folklorik unsurlar ve tarihi bilgilere yer verilmiştir. Çalışma ile Türkmen dilinin korunması; aynı zamanda Kerkük ağzı kelime hazinesinin detaylı bir şekilde sınıflandırılması ve bölgesel dil ile kültür çalışmalarına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

This study aims to analyze the lexicon of the Kirkuk dialect based on Ata Terzibaşı's *Kirkuk Dialect Turkmen Dictionary*. The linguistic elements that constitute the vocabulary of Iraqi Turkmen dialects are examined, and the unique richness of the Kirkuk dialect is systematically presented. The dictionary, published by Ata Terzibaşı in three volumes, contains a total of 5,162 headwords. In addition to words specific to the Kirkuk dialect, the work includes idioms, proverbs, prayers, curses, folkloric elements, and historical information. The study seeks to contribute to the preservation of the Turkmen language and to the detailed classification of the vocabulary of the Kirkuk dialect, while also supporting regional language and cultural studies.

Anahtar Sözcükler: Kerkük, Kerkük Ağzı, Ata Terzibaşı, Sözlük, Sözcük Bilimi.

Keywords: Kirkuk, Kirkuk Dialect, Ata Terzibaşı, Dictionary, Lexicology

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Araştırmacılar, “söz varlığı” terimini, kelime serveti, kelime hazinesi, sözcük varlığı, kelime dağarcığı sözcük dağarcığı, kelime kadrosu, sözcük gömüsü, sözcük serveti, vokabüler gibi terimlerle ifade etse de yaygın olarak “söz varlığı” terimini tercih etmektedirler.

Bazı araştırmacılara göre söz varlığının tanımı şu şekildedir:

¹ Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü için hazırlanmakta olan “Ata Terzibaşı'nın Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük Eseri (Giriş, İnceleme, Metin)” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi (YTB-Irak), Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmednihad12@gmail.com, ORCID No: 0009-0005-5321-3207.

Banguoğlu (1974: 100) *Türkçenin Grameri* adlı kitabında söz varlığını (*kelime dağarcığı*) olarak ifade ederek şöyle tanımlamıştır: “Her dilde anadilden gelen bir temel kelime varlığı bulunur. Daha yeni zamanlarda üretim ve birleştirme yolları ile yapılmış veya yabancı dillerden gelmiş kelimelerle birlikte bu varlık dilin kelime dağarcığını meydana getirir. Deyimler, atasözleri, fıkralar vb. de dilin varlıklarındandır.”

Korkmaz (1992: 100) ise söz varlığını *Gramer Terimleri Sözlüğü*’nde (*kelime hazinesi*) olarak ifade etmiş ve şu tanımlamayı yapmıştır: “Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı”

Vardar (2002: 182) ise *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* kitabında söz varlığını *sözcük dağarcığı* olarak ifade etmiş ve “Bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü” açıklamasını yapmıştır.

Aksan (2015: 15) ise “Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz. Söz varlığı yalnızca bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dil bilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” ifadelerine yer vermiştir.

TDK (2005: 1807) *Türkçe Sözlük* ise söz varlığını şu şekilde tanımlamıştır. “Bir dildeki sözlerin bütünü; söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.”

Yukarıdaki tanımlardan hareketle söz varlığı, bir dilde bulunan kelimeler, deyimler, atasözleri ve diğer dilsel unsurların tamamını ifade eder. Bireysel düzlemde ele alındığında bir bireyin anlama ve kullanma kapasitesine sahip olduğu tüm kelime ve ifadeleri kapsar. Toplumsal anlamda ise bir dilin zenginliği, kültürel birikimi ve tarihsel gelişimi ile şekillenmiş olan kelime hazinesidir, denilebilir.

Söz varlığını ortaya koyan önemli kaynaklardan biri, çeşitli yörelerde kullanılan kelimeleri içeren ağız sözlükleridir. Ağız sözlükleri, bir dilin farklı bölgelerdeki kullanım özelliklerini, yöresel kelimeleri, deyimleri ve ifade biçimlerini bir araya getirerek dilin çeşitliliğini ortaya koyar. Bu tür çalışmalar, sadece kelime hazinesini zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda bir toplumun kültürel ve tarihsel birikimini de yansıtır. Yöresel söz varlığı, o bölgenin coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerinden etkilenir ve o bölgenin yaşam biçimini, geleneklerini ve değerlerini anlamaya yardımcı olur. Bu nedenle, ağız sözlükleri dil bilimi çalışmaları için önemli bir kaynaktır.

2. Türkiye Türkçesi Ağızları Hakkında Bazı Yayınlar

“Ağız araştırmalarında söz varlığı açısından temel kaynaklardan biri *Derleme Sözlüğü*’dür. *Derleme Sözlüğü*, 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti (TDK) kurulduktan sonra 1932-1934 yılları arasında yapılan ilk derleme, 1952-1959 yılları

arasında yapılan ikinci derleme faaliyetleri ve Anadilden Derlemeler adlı sözlük çalışmasının birleştirilmesi ile oluşturulmuş 12 ciltlik bir sözlüktür. TDK kurulmadan önce de Anadolu ağzlarındaki söz varlığının derlenmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. 1920'li yıllarda Rıza Nur'un Maarif Vekilliği sırasında özel bir yönetmelikle Anadolu ağzlarındaki Türkçe sözlerin derlenmesine başlanmıştır. Besim Atalay, Hars Müdürü olarak yapılan çalışmaları yönetmiş 1925 yılından sonra derlenen malzemeler sınıflandırılmaya başlanmıştır. 1928'de Türk Yazı Devrimi olmuş ve Dil Encümeni kurulmuştur. Ragıp Hulusi önderliğinde 1929-1930 yılları arasında yeni derlemeler yapılmıştır. Eldeki malzemeler değerlendirildikten sonra Hamit Zübeyir ve İshak Refet tarafından 1932'de Anadilden Derlemeler adı altında bir sözlük yayınlanmıştır" (Akalin, 2002 akt. Erdoğan, 2022: 212).

"*Derleme Sözlüğü*"nde birtakım eksiklikler bulunmasının ardından eksikliklerin giderilmesi amacıyla yeni bir derleme yapılması uygun görülmüştür. 1952-1959 yılları arasında üç kez tekrarlanan programlarla ikinci derleme seferberliği gerçekleştirilmiştir. 450 bini bulan fiş sayısı ile hem yeni sözcükler derlenmiş hem de birtakım eksiklikler ve yanlışlıklar giderilmiştir." (Erdoğan, 2022: 212).

Derleme Sözlüğü'nden başka Türkçenin söz varlığına katkıda bulunan bireysel çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaların bazıları Anadolu ve Rumeli ağzlarına ait sözlükler, bazıları ise doğrudan yörelerin söz varlığıyla ilgili tasnif çalışmalarıdır. Bu çalışmalar kitap, makale ve lisansüstü tez şeklinde yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar ekseninde değerlendirilebilecek olan Özbek'in (2015: 23-28) *Türkiye'de "Söz Varlığı" Çalışmaları ve Bunlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme* adlı makalesidir. Makalede, Türkiye'deki söz varlığı araştırmalarını kapsamlı bir şekilde inceleyerek bu çalışmaların genel bir değerlendirmesini sunmuştur. Makalede, söz varlığı çalışmalarının tarihsel gelişimi, yöntemsel yaklaşımları ve dilin zenginliğini ortaya koymadaki önemi detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, Türkçenin söz varlığının daha derinlemesine anlaşılmasına yönelik mevcut araştırmalardaki eksiklikler vurgulanmış ve gelecekteki çalışmalara dair önerilerde bulunmuştur.

Baş'ın (2011: 27-29) *Söz Varlığı Çalışmalarında Kullanılacak Ölçütler* adlı makalesi, söz varlığı çalışmalarında dikkate alınması gereken ölçütleri belirlemek ve bu ölçütlerin teorik temellerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, söz varlığının kapsamını tanımlamak için kullanılan kavramsal çerçeve incelenmiş ve ölçütlerin uygulamalardaki rolü tartışılmıştır. Ayrıca, bu ölçütlerin Türkçeye özgü özelliklere nasıl uyarlanabileceği ele alınmıştır.

"*Adıyaman İli ve Yöresi Ağzları Söz Varlığı* Telli ve Bulduk tarafından hazırlanmış olup eserin başında sözlüğün hazırlanış düzenini belirten bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde sözlüğün hazırlanmasıyla ilgili çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Buna göre sözlükte 4032 adet madde başı yer almaktadır. 4032 adet madde başından bölgeye ait *Derleme Sözlüğü*'nde yer alan 81 adet sözcük tespit edilmiştir. Sözlükte yer alan madde başları transkripsiyon alfabesiyle, küçük harfle başlatılmış ve koyu renkle yazılmıştır." (Tuğluk, 2019: 236).

Buran ve İlhan'ın *Elazığ Yöresi Söz Varlığı* adlı çalışmasında toplam 4067 madde başı içermektedir. Sözcüklerin bir bölümü yerel sözcüklerden, bir bölümü ise yerel söyleyişlerden oluşmaktadır. “Çalışmanın asıl kısmını oluşturan Sözlük (s. 1-234) kısmında A’ dan Z’ye kadar Elazığ yöresinde yer alan sözcükler sıralanmıştır. Eserde, yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen kelimeler örnekleriyle birlikte alfabetik sıraya göre düzenlenmiş, madde başı olan sözcükler ve örnek metinler çeviri yazı işaretleriyle yazılmıştır.” (Alkaya, 2008: 852).

Güzel, Kara ve Akpınar'ın (2004: 7) *Bayburt Yöresi Söz Varlığı* kitabının “sözlük hakkında” kısmında belirtilen bilgilere göre “sözlük, 7436 madde başı, 333 madde içi olmak üzere toplam 7769 sözcük içermektedir. Maddelerin 1664’ünü varyantlar oluşturmaktadır. Çalışmada yaklaşık 2500 madde için tanık cümle kullanılmıştır. Bazı maddelerde birden fazla tanık cümleye yer verilmiştir. Tanık cümlelerin toplam sayısı 4000’in üzerindedir.”

Ergün Acar'ın *Sinop Yöresi Söz Varlığı* (2015) ve *Kastamonu Yöresi Söz Varlığı* (2011) adlı eserleri, sırasıyla Sinop ve Kastamonu yörelerine özgü kelimeler, deyimler ve kültürel dil öğelerinin derlenip analiz edildiği kapsamlı çalışmalardır. Gazi Kitabevi tarafından yayımlanan bu eserler, Türkiye Türkçesinin bölgesel ağız özelliklerini ve söz varlığını inceleyen araştırmalar için önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Yunus Karadeniz'in *Ordu İli Söz Varlığı* adlı çalışması ise iki bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk bölümünde Ordu ili hakkında genel bilgiler sunulurken ikinci bölümde ise derlenen sözlü veriler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada 484 atasözü, 380 deyim, 345 mani, 39 ninni ve 46 bilmece yer almakta olup bu örneklerin hangi ile ait olduğu bilgisi dipnotlarla belirtilerek açıklanmıştır (Öztokmak, 2022: 93-94).

Tekin ve Cantürk'ün (2019: 176) hazırlamış olduğu *Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Findıkla İlgili Söz Varlığı* makale çalışmasında 7 madde başı altında yapılan sınıflandırmada 322 sözcük bulunmaktadır. Tespit edilen sözcüklerin 204 tanesi Giresun ve yöresine aitken 118 sözcük ise Ordu ve yöresi söz varlığından elde edilmiştir.

Erdoğan'ın (2022: 426) hazırlamış olduğu *Kırşehir Yöresi Oya Sanatına Dair Söz Varlığı* makale çalışmasında 57 oyada kullanılan teknikler ve bu tekniklerin uygulama biçimlerini yansıtan 18, oyadaki renk adlarını gösteren 9, oya türlerini anlatmak için kullanılan 9, oyada kullanılan malzemeleri karşılamak için 21, bunların dışında oya el sanatı ile ilgili olan 18 olmak üzere toplam 132 söz varlığına yer verilmiştir.

Ölmez ve Değer'in (2020: 866) hazırlamış olduğu *Çorum Ağızındaki Eskiçil Söz Varlığından Örnekler* adlı makalede, Çorum ve yakın çevre ağızlarında, Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve standart dilde kullanılmayan 350 civarında arkaik sözcük tespit edilmiştir.

Ahlat ağızı ile ilgili de iki makale bulunmaktadır. Biri *Ahlat Ağızı'nın Türkçe Söz Varlığı Üzerine* diğer ise *Ahlat Ağızı'nın Alıntı Söz Varlığı Üzerine*'dir. Her iki makalenin de yazarı Ertekinoglu'dur. (2013) yılında *Ahlat Ağızı'nın Türkçe Söz Varlığı Üzerine* adlı çalışmasında Ahlat ağızında Türkçe kökenli sözcükleri sıralamış daha sonra sonuç kısmında dizine yer vermiştir.

(2015) yılında ise *Ahlat Ağzı'nın Alıntı Söz Varlığı Üzerine* adlı çalışmasında alıntı sözcüklerin hangi kökene ait oldukları bilgisi ile birlikte dizin hazırlamıştır.

Konu ile ilgili tespit edilen bazı tezler ise şunlardır;

Aksakal, E. (2017). *Ardahan'ın Tarım Ve Hayvancılıkla İlgili Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altunsu, A. (2023). *Rize Ketenli Köyü Ağzında Kavram Alanları İle İlgili Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Bıçer, Ü. (2021). *Türkiye Türkçesi Ağzılarında Ölüm Kavram Alanına Ait Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Çınar, S. (2023). *Şanlıurfa Ağzı Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Değer, N. (2021). *Anadolu Ağzılarında Eskicil Söz Varlığı*, (Doktora Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, S. (2022). *Muş Merkez Ağzı Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Muş: Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durmaz, R. (2018). *Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı: Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Söz Varlığı Ve Karakoyunlu Yörük Etnografyası*, (Doktora Tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaba, O. (2019). *Alanya Yöresi Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaplan, K. N. (2020). *Denizli Yöresi Türkülerinin Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kargın, H. (2021). *Sofçular Köyü Söz Varlığı (Araç/Kastamolu)*, (Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkut, G. (2019). *Elazığ Yöresi Ağzılarının İsim Söz Varlığının Tematik Açından İncelenmesi (Ses, Yapı, Köken)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Memiş, Ö. (2019). *Bayburt İli Ağzı Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öcal, K. (2024). *Niğde İl Merkezindeki Geleneksel Mesleklerin Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkaya, H. (2013). *Kırklareli İli Ağzıları Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Simen, B. (2024). *Ege Türkülerinin Dili (Söz Varlığı)*, (Yüksek Lisans Tezi), Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Varol, S. (2023). *Kütahya Merkez Ağzı Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Yılmaz, K. (2011). *Yıldızeli'nin Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1.2. Irak Türkmen Ağzları Üzerine Yapılan Söz Varlığı Çalışmaları

Irak Türkmen ağzlarında söz varlığı üzerine yapılan çalışmaların başlangıcı 1945 yılına dayanmaktadır. Bu alandaki en eski ve önemli eserlerden biri, Sâfi tarafından kaleme alınan *Luğât-ı Türkiyye* adlı sözlüktür. Kerkük bölgesinde yazılmış ilk Türkçe sözlük olma özelliğine sahip olan bu eser, alan yazınında önemli bir yere sahiptir. Saatçi, *Hacı Abdullah Sâfi'nin Luğât-i Türkiyyesi'nde Kerkük Ağzına Dair Söz Varlığı* adlı makalesinde bu sözlüğü detaylı bir şekilde ele almıştır. Saatçi, bu eserde 3495 madde başı sözcüğün yer aldığını belirtmiş ve bu sözcükleri inceleyerek Kerkük ağzına özgü yerel sözcükleri tespit etmiştir. Bunun yanı sıra, çalışmasında Sâfi'nin sözlüğünü Terzibaşı ve Hürmüzlü gibi araştırmacılar tarafından hazırlanan diğer sözlüklerle karşılaştırmıştır. Saatçi, aynı zamanda bu sözlük üzerine *Kerkük'te Yazılmış İlk Türkçe Sözlük: Luğât-ı Türkiyye* adlı bir bildiri yayımlamıştır³ (Saatçi, 2024: 53).

Terzibaşı, Kerkük ağzından TDK'ye 1375 fiş göndermiştir. Bu fişlerden 1230'u *Derleme Sözlüğü*'nde madde başı olarak kabul görmüştür. İlk 11 ciltte 800 kelimeye, ek 1. ciltte ise yaklaşık 430 kelimeye yer verilmiştir (Hürmüzlü, 1999: 35). Kerkük ağzının söz varlığını ortaya

³ Saatçi'nin, Irak Türkmen ağzlarının söz varlığı üzerine yaptığı diğer çalışmalar arasında *Irak Türkmen Ağzlarındaki Bazı Çocuk Dili Kelimelerinin Arkaikliği Üzerine, Özbekistan'dan Kerkük'e Akrabalık ve Hitap Kelimelerimiz ve Irak Türkmen Ağzları ile Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eşdeğerler ve Bunların Ortaya Çıkmasında Arkaik Anlamların Rolü Üzerine* başlıklı incelemeler yer almaktadır. Bu çalışmalar, Irak Türkmen ağzlarının söz varlığına önemli katkılar sağlamaktadır. Çocuk dili, akrabalık ve hitap terimlerinin kökenini ve gelişimini ele alan bu araştırmalar, dilin tarihi ve kültürel yönlerini de açıklamaktadır. Ayrıca, yalancı eşdeğer kelimeler üzerinden Irak Türkmen ağzları ile Türkiye Türkçesi arasındaki farkların anlaşılmasına ve bu farkların arkaik anlamlara dayanan nedenlerinin incelenmesine katkı sağlanmıştır. Bu çalışmalar, dilbilimsel olduğu kadar kültürel ve tarihsel açıdan da Irak Türkmen ağzlarını anlamaya yardımcı olmuştur. Ayrıca, Saatçi ve Naib'in birlikte hazırladığı *Kerkük Nükteleri* adlı eser, Kerkük Türkmen ağzının mizahi yönünü ve kültürel zenginliğini yansıtan önemli bir çalışmadır. Bu eserde, Kerkük bölgesine özgü nükteler bir araya getirilmiş ve bu nüktelerin özellikleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

koyan önemli çalışmalardan biri de Terzibaşı'nın hazırladığı *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük*'tür. Üç ciltten oluşan bu eser, toplamda 5162 kelime içermektedir. Birinci ciltte 2238, ikinci ciltte 1639, üçüncü ciltte ise 1285 madde başı bulunmaktadır. Eser, Kerkük'teki Endülüs Matbaası'nda basılmış olup birinci cilt 2011, ikinci cilt 2013, üçüncü cilt ise 2015 yılında yayımlanmıştır. Kerkük'ten *Derleme Sözlüğü*'ne katkıda bulunan diğer isimler arasında İzzettin Bayatî (200 fiş) ve Nermin Neftçi bulunmaktadır. Neftçi, Kerkük'te olduğu dönemlerde anılarını kaleme aldığı *O Yakadan Bu Yakaya* (1957) ve *Kerkük'te Bulduklarım* (2003) adlı eserlerinde Kerkük ağzına özgü dua, beddua, deyim, birleşik kelimeler ve kalıp sözler gibi zengin bir söz varlığına yer vermiştir.

Irak Türkmen ağızlarının söz varlığını yansıtan önemli eserlerden biri de Habib Hürmüzlü'nün hazırladığı sözlüktür. İlk baskısı 2003 yılında *Kerkük Türkçesi Sözlüğü* adıyla yayımlanan eser, kapsamı genişletilerek 2013 yılında *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü* adıyla tekrar basılmıştır. Yaklaşık 7000 madde başı içeren sözlüğün içerisinde Irak Türkmen ağızlarının ses ve şekil bilgisi detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Irak Türkmen ağızlarının söz varlığına katkı sağlayan diğer önemli çalışmalar arasında Çoban Hıdır Haydar'ın (1979) yayımlanmamış doktora tezi bulunmaktadır. Haydar'ın 1979 tarihli *Irak Türkmen Ağızları* ses ve şekil bilgisi açısından değerli bilgiler sunmuş, ayrıca tezin sonuna sözlük eklemiştir. Haydar'ın diğer çalışmaları ise *Irak-Türkmen Ağızlarında Birleşik Kelimeler* (1996) ve *Irak Türkmen Ağızlarında Kullanılan Hayvan Adları Üzerine Araştırmalar* (2022) adlı eserleridir. *Türkmen Ağızlarında Kullanılan Hayvan Adları Üzerine Araştırmalar* adlı çalışmasında, Kerkük'te kullanılan hayvan adlarını tespit etmiş ve bu adların çeşitli kategoriler içinde kullanım şekillerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Irak Türkmen ağızlarının söz varlığına katkı sağlayan bir diğer araştırmacı ise Hüseyin Şahbaz Hassan'dır. Şahbaz, Haydar ile aynı yıl hazırladığı *Kerkük Ağzı* adlı yayımlanmamış doktora tezinde, Kerkük ağzının ses ve şekil bilgisini detaylı bir şekilde incelemiş ve tezin sonunda Kerkük ağzına dair bir sözlük hazırlayarak Irak Türkmen ağızlarının söz varlığına önemli katkılar sağlamıştır. Bu alanda dikkat çeken bir diğer önemli kaynak ta Beyatlı'nın (1992) yılında hazırladığı *Irak Türkmen Türkçesi* adlı çalışmadır. Bu eserde, Beyatlı Irak Türkmen ağızlarından derlenen şiirlere yer vermiş ve bu şiirleri ses ve şekil bilgisi açısından detaylı bir şekilde incelemiştir. Eser, Irak Türkmen ağızlarının söz varlığı ve dil özelliklerini anlamada temel bir kaynak niteliği taşımaktadır. Ayrıca alışmanın sonunda bir dizin yer almaktadır.

Irak Türkmen Ağızlarının söz varlığını yansıtan önemli kaynaklardan bir de Eratalay'ın (2020) *Kerkük Türkmen Ağzında Hastalık Adları* adlı eseridir. Eratalay, bu çalışmasında Kerkük Türkmen ağzında kullanılan hastalık adlarını derlemiş, bu hastalıkların oluşma sebeplerini incelemiş ve Türkiye Türkçesindeki karşılıklarını belirtmiştir. Diğer söz varlığı çalışmaları Demirci'nin (2004) *Kerkük Ağzındaki Bazı Arkaik Ögeler Üzerine*, Jhangir'in (2023) *Irak Türkmen Türkçesinde Organ Adlarıyla Kurulmuş Atasözlerin Yapı ve Anlam özellikleri* ve yine aynı yılda Dakık İlçesi Türkmen Ağzında kullanılan Alet ve Eşya Adları, Beşirli'nin (2020) *Irak Türkmencesinde Farsça Alıntı Kelimeler Ve Kullanılışları* adlı eserleridir.

Irak Türkmen ağızlarının söz varlığını yansıtan bir diğer önemli çalışma, Çulha ve Kasım'ın (2020) *Kardaşlık* dergisinde yayımlanmış olan *Irak Türkmen Türkçesinde Yer Alan Tarım Aletleri* başlıklı makalesidir. Bu makalede, Türklerde ve özellikle Irak Türkleri arasında tarım faaliyetlerinin tarihsel gelişimi ele alınmış, tarımın nasıl gerçekleştirildiği detaylandırılmış ve kullanılan tarım aletlerinin adları sistematik bir şekilde sunulmuştur. Çalışma, tarım terminolojisi üzerinden bölgenin kültürel ve dilsel birikimine ışık tutarak Türkmen söz varlığının zenginliğini ortaya koymaktadır.

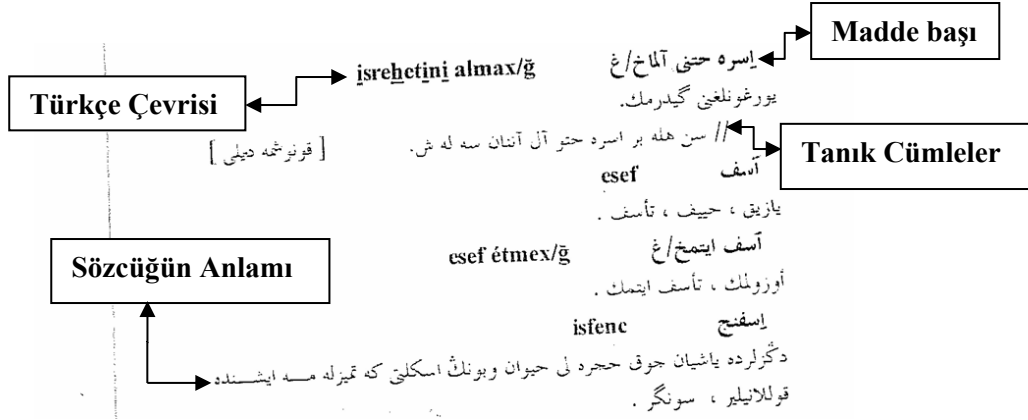
3. Kerkük Ağızı Türkmanca Sözlük Hakkında

Kerkük Ağızı Türkmanca Sözlük Kerkük ağzının söz varlığını ortaya koymak için yazılmış önemli eserlerden biridir. Eser ansiklopedi mahiyetindedir. Eserde, sözcükler detaylı bir şekilde açıklanmış ve kökenlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Eser üç cilt halinde Kerkük'ün Endülüs Matbaasında basılmıştır. Birinci cildi 2011, ikinci cildi 2013 ve üçüncü cildi ise 2015 tarihinde basılmıştır. Ciltlerin madde başı sayıları ise şu şekildedir; birinci ciltte toplam 2238, ikinci ciltte toplam 1639, üçüncü ciltte ise toplam 1285 madde başı bulunmaktadır. Üç cilt toplam 5162 sözcük içermektedir. Birinci cildi *elif* harfiyle başlayıp Kerkük ağzında ünlü ile başlayan bütün sözcükleri içerdiğini göstermektedir. İkinci cildi (*B*) ve (*P*) harfleri ile başlayan sözcükleri içermektedir. Üçüncü cilt ise (*T*), (*Ş*), (*C*), (*Ç*) harflerini içermektedir. Terzibaşı Kerkük ağzının söz varlığının ortaya koyabilmek için çok titiz bir şekilde sözcükleri seçmiştir. Nitekim sözlüğün içeriğinden de belli olduğu üzere sözlükte Kerkük ağzına has yerel sözcükler bulunmaktadır. Örneğin *anaşta* (Sabah kahvaltısını yapmış olan), *adaşlamaş* (nişanlamak), *edebhana* (tuvalet), *börk* (yarım top biçiminde başlık) gibi sözcükleri de belirtmiştir. Bunun yanı sıra yukarıda belirtildiği üzere yer yer ansiklopedi şeklinde tanımlar yapmıştır. Örneğin *Ermeni dev'vesi* madde başında özetle 1924 yılında Kerkük'te Irak Türkmenlerine karşı yapılan bir katliamdan bahsederek sözcüğün nereden geldiğini belirtmiştir. Sözlüğün içindeki madde başlarının tanıklandırılmasında Kerkük'ün folklor ve halk edebiyatından çeşitli deyim, atasözleri, hoyrat, mâni, bilmece, dualar ve beddua ürünleri kullanılmaktadır. Sözcüklerin derlemesinde kendisinin de ön-sözde belirttiği gibi “*Türkmenlerin konuşma dili, yani Kerkük Türkçesi eski ve yeni yaygın kelime ve terimler, mecazlar, ses taklidi, çocuk diliyle kelimeler, erkek ve kadın adlarının değişik biçimde olanları, dille ilgili özellik gösteren bazı tarihî ve coğrafi adlara yer verdim.*” (Terzibaşı, 2013: 4). Sözlüğün birinci cildinin giriş kısmında Kerkük ağızı ile ilgili birtakım ses bilgisi notları ve seslerin nasıl okunduğu ile ilgili bilgiler vermiştir. Örneğin Kerkük ağzında İngilizcedeki çift dudak (*W*) sesinin okunduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra sözlükte Kerkük ağzında bazı kelimelerin sonunda bulunan hırıltılı (*h*) ve (*ğ*) seslerinin ikili kullanımlarını da göstermiştir. Terzibaşı, sözlüğün hazırlanma amacını sözlüğün birinci cildinde şu sözlerle belirtmiştir:

Terzibaşı (2013: 5) “*Milli varlığımızın ana unsurunu oluşturan dilimizin kelime kümesini saptayarak belirgin kılmayı ve korumayı amaç edinerek Türkçenin çeşitli şive ve lehçeleri üzerinde çalışan araştırmacıların hizmetine sunmayı düşünerek bu sözlüğü hazırladım.*”

Terzibaşı (2015: 644) üçüncü cildi ne yazık ki sağlık sorunları nedeniyle tamamlayamamış ve üçüncü cildin sonunda “Sağlık durumumun kötüleşmesi sebebiyle ikmal edemediğim için üzgünüm.” diyerek okuyucularından özür dilemiştir.

4. Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük’ün Yapısı

Çalışma Yöntemi

Çalışma yöntemi, iki ana başlıktan oluşmaktadır: Veri toplama ve kategorilere ayırma. Kerkük Türkmen ağzından derlenen sözcükler, halk arasında yaygın olarak kullanılan sözcükler, deyimler, özel adlar, meslek terimleri ve diğer söz varlığı unsurları sistematik bir şekilde toplanmıştır. Bu süreçte toplanan kelimeler, anlam gruplarına ve kullanım alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Örneğin, şahıs adları, meslek adları, hastalık ve ilaç adları, yiyecek ve içecek adları gibi kategoriler oluşturulmuştur. Her bir sözcüğün yanında, parantez içinde cilt numarası ve sayfa numarası belirtilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında tablo şeklinde, 3 cildin her birinde bulunan ve 3 cildin toplamında bulunan kelime sayıları belirtilmiştir. Tabloda yer alan “-” kısa çizgi o ciltte kelimenin bulunmadığını göstermektedir.

5. ATA TERZİBAŞI’NIN KERKÜK AĞZI TÜRKMANCA SÖZLÜĞÜ’NDE SÖZ VARLIĞI

5.1. Adlar

5.1.1. Şahıs Adları

aşgar (1/51), aşı (1/52), allā vèrdi (1/80), amā (1/90), amanbes (1/91), ayhān (1/112), ebeh (1/115), ibiş (1/117), ehe (1/123), eşref (1/143), ekber (1/153), eko (1/157), emoş (1/179), üsif (1/225), ünīs (1/246), ibav (1/257), ibiş (1/258), irif (1/265), isif (268/4), bakıla (2/334), bettāş (2/343), betül (2/343), bede (2/349), bile (2/386), behe (2/423), billiş (2/444), bile (2) (2/445), tofa (3/574), cellev (3/601), cemko (3/604), cüme (3/604), ceme (3/604).

5.1.2. Aile Akrabalık İlişki Adları

aba (1/8), abla (1/10), abi (1/10), arhadaş (1/38), arvat/d (1/41), ağa (1/54), ağababa (1/54), anne (1/96), elti (1/163), inı (1/283), eye (1/284), baba (1/289), bacanağ/ğ (2/297), bacı (2/297), bibi (2/426).

5.1.3. Sanat Meslek Adları

atıcı (1) (1/15), aşçılığ/ğ (1/50), ağartmaçı (1/56), avçılığ/ğ (1/98), avkatlığ/ğ (1/99), ekmeççiliğ/ğ (1/156), ekinçiliğ/ğ (1/158), elçiliğ (1/164), üzgünçiliğ/ğ (1/215), otlar/ğ/çı (1/228), unçılığ/ğ (1/245), bağçavānlığ/ğ (2/329), balığ/ğçılığ/ğ (2/338), bakçālılığ/ğ (2/378), bendeliğ/ğ (2/388), borıçılığ/ğ (2/398), bostançılığ/ğ (2/403), boyah/ğçılığ/ğ (2/415), beytārılığ/ğ (2/439), paskallığ/ğ (2/460), pēnçerçiliğ/ğ (2/481), polatkaçılığ/ğ (2/488), pehlevānlığ/ğ (2/490), tārīhçiliğ/ğ (3/510), türbedarlığ/ğ (3/530), tercümanlığ/ğ (3/532), tenekeçiliğ/ğ (3/564), turşıcı-lığ/ğ (3/569), cāmbazlığ/ğ (3/588), cerrāhlığ/ğ (3/593), celebçiliğ/ğ (3/600), cūllecçiliğ/ğ (3/612).

5.1.4. Vücut Yapısı ve Organ Adları

atar damar (1/11), adsız barmağ (1/30), aşıhlığ/ğ (1/51), ağ ciger (1/57), ağız (1/60), alın (1/90), am (1/90), avıc (1/97), avırd (1/99), ayah/ğ (1/101), el (1) (1/159), emcek/g (1/176), öd (1/202), üreg (1/206), üz (1/209), üzik/g barmağ/ğ (1/218), eyeg (1/272), ilig/k (1) (1/278), ince bıgarsıh/ğ (1/281), ince bel (1/281), ince damar (1) (1/281), bağır (2/332), baldır (2/336), bacağ/ğ (2/296), barmh/ğ (2/304), baş (2/310), baş barmağ/ğ (2/313), birbir (2/354), bıgarsıh/ğ (2/377), bel'üm (2/384), bud (2/390), burın (1) (2/396), boş (2) (2/404), buğaz (1) (2/406), bukağ (2/409), bukin (2/409), bük (2/409), bögreg (2/409), boyun (2/419), bığ (2/439), bel (1) (2/441), bileg (2/443), bileg (2/445), bēyin (2/447), pırşık (2/471), tana (2/515), tük (3/574), ciger (3/599), cüm-cüme (3/603), cik (3/618), çigin (3/643).

5.1.5. Hastalık Adları

ataşa (1/10), al (2) (1/69), al aparmah/ğ (1/70), al başmah/ğ (1/75), et dirseğı (1/118), ishāl (1/141), intili (1/181), uçih/ğ (1/198), öskirme (1/223), uyız (1/253), irin (1/266), isliğ/ğ (1/267), isitme (1/267), isitme titretme (1/267), inciliğ/ğ (1/282), bajala (2/309), bürk (2/394), buğaz düş-meh/ğ (2/407), beyāz şu (2/425), peşşe (2/477), cūzzām (3/596).

5.1.6. İlaç Adları

al boyah/ğ (1/75), eşşeg muncığı (1/144).

5.1.7. Sayı Adları

altmış (1/76), altı (1/78), ellı (2) (1/168), ottız (1/192), ottız bir (1/192), üç (1/195), om bēş (1/244), on (1/245), iki (1/274), igirmı (1/274), bir (2/350), bēş (2/371), bin (2/446).

5.1.8. Renk Adları

ablak (1/10), ataşı (1/13), ağ (1/54), al (1) (1/69), ala (1) (1/69), alaca (1/70), badıncanı (2/302), bārūdī (2/306), benefseci (2/388), boz (2/399), beyāz (2/425), bédreng (2/434), pırtaqalı (2/468), pembe (2/480), turıncı (3/535), cengeri (3/607).

5.1.9. Yiyecek Adları

açuḥ/ğ yarpaḥ/ğ (1/21), arpa ekmegi (1/36), ağ cırbıl (1/57), alma aşı (1/85), etli ekmek (1/119), ingiliz ekmegi (1/185), év ekmegi (1/187), üzüm doşābı (1/218), badıncan aşı (2/301), badıncan dolması (2/301), badıncan kavurması (2/302), baştırma (2/327), baqsam (2/333), biryānī (2/366), bılamac (2/383), beksem (2/379), boranī (2/392), burḡıl aşı (2/393), burḡıl pilāvı (2/393), börek (2/398), biber dolması (2/426) bəyram aşı (2/435), perde pilāvı (2/470), tarḥana (3/509), tarḥana aşı (3/509), termiye (3/535), tendüre koyma (3/562), cacıḡ (3/585), cadraḡa (3/586), cırbıl (3/616).

5.1.10. Tatlı Adları

badam ezmesi (2/300), barmah/ğ şeker (2/305), baştuk (2/327), bılıl yuvası (2/384), burma (2/395), bəyram şekeri (2/436), pekleve (2/478).

5.1.11. İçecek Adları

üzüm şarābı (1/219), üzüm şerbeti (1/219), üzüm şurıbı (1/219), bīre (2/437), pırtaqal şerbeti (2/468), pipsi (2/491), tülki şarābı (3/576), çakır (3/630).

5.1.12. Meyve Adları

armüt (1/41), aşma kavun (1/53), allıballı (1/84), alma (1/85), aluça (1/88), erüg (1/130), üzüm (1/218), başra lımisi (2/375), paşa üzümü (2/461), pırtaqal (2/468), ter'üzü (3/533), turınc (3/535), temir hindi (3/559), tülki üzümü (3/576).

5.1.13. Sebze Adları

üçkünder (1/198), badıncan (2/301), bamya (2/340), borı kabağı (2/399), biber (2/426), biçinçi zılkı (2/433), patata (450), pekle (2/478), pıncer (2/481).

5.1.14. Ağaç Adları

armüt ağacı (1/40), aḡu ağacı (1/68), alma ağacı (1/85), erüg ağacı (1/130), badam ağacı (2/300), palamut (2/462), palluḡ (2/463), pırtaqal ağacı (2/468).

5.1.15. Gıda Ürün Adları

arpa (1/36), un (1/245), imırta (1/280), buḡda (2/377), burḡıl (2/393), pındır (2/482), pirınc (2/494).

5.1.16. Kuru Yemiş Adları

butım (2/406).

5.1.17. Hayvan Adları

at (1/11), atmaca (1/14), arşunu götünde (1/41), aslan (1/47), alaca ilan (1/71), alaca karga (1/72), avşar köpeği (1/99), āhū (1/101), ayı (1/113), eşşeg/k (1/144), emcenek/g (1/176), oğ ilanı (1/199), uzun kulağı (1/219), uşah/ğ başan (1/225), oğlah/ğ (1/229), ögec (1/230), it (1/259), ilan (1/275), ilan balığı (1/275), ilankaç (1/276), ineg (1/283), bāz (2/307), başıbağı (2/325), balaban (2/334), balıh/ğ (2/338), balıh/ğcın (2/339), bamya kuşu (2/340), bayguş (2/341), behir atı (2/344), bızav (2/367), bıkır (1) (2/381), bılıl (2/384), boza (2/399), bozkurt (2/400), buğa (2/406), buğı (2/408), beyāz karga (2/425), bibisu (2/427), bibi metto (2/427), biçinci kuşu (2/433), bız (2/438), bēgır (2/441), paplasüeyman (2/450), pars (1) (2/458), pısıg (2/475) tazi (3/511), tege (3/551), tula (3/576), tülki (3/576), cerbū (3/593), cüce (3/610), cönge (3/613), çakkal (3/629), çipçi (3/637).

5.1.18. Hayvan Hastalık Adları

aşuh/ğ başı (1/51), cıdav (3/592).

5.1.19. Böcek Adları

arı (1/42), ağac kurtu (1/55), alma kurtu (1/87), ipek kurtu (1/259), ilan sem vören (1/276), bızav burmı (2/367), bağdād katı (2/378), buğda bitı (2/407), bit (2/427), birre (2/437), poğ kurtu (2/483), pispisok (2/495), pis çibin (2/495), pēğember dēvesi (2/496), tahta kurtu (3/528), çibin (3/635).

5.1.20. Yaratık Adları

al muncığı (1/88), al nenesi (1/88), ölet nenesi (1/241), ilan donında (1/275).

5.1. 21. Bitki Çiçek Adları

at yağırı (1/15), aslan ağzı (1/47), ağı gülü (1/68), ibrahimi (2) (1/116), ispanah/ğ (1/132), enesür (1/185), üzerlik/g (1/216), ilan gülü (1/276), bāğvān gülü (2/332), bağdād hevinci (2/378), benevşe (2/389), buta (2/389) burmı kanadan (2/397), boyna (2/416), bahār gülü (2/422), papatya (2/449), paşa yemiş (2/461), palasan (2/462), pampılapse (2/464), paysız gülü (2/466), perpine (2/468), perı kulağı (2/473), perı yavşanı (2/474), pısıg kuyruğı (2/475), piyan (2/491), turşaka (3/569), tülki kuyruğı (3/577), çedene (3/638).

5.1.22. Ot Adları

eşeg tükānı (1/144), baraza (2/303), bāsūr otı (2/310), burmı otı (2/396), pis ot (2/495), tere-türe (3/535), cegen (3/599), cēyran otı (3/616), cil (3/618), çayır otı (3/635), çegen (3/642).

5.1.23. Bölge Adları

altunköpri (1/78), erbil (1/126), imām zeynel'ābdīn (1/174), orta yehe (1/204), öskirme del-lüğü (1/224), o yehe (1/250), ince damar (2) (1/281), incili sarāy (1/282), pālāncılar (2/463), cımırler bılağı (3/603).

5.1.24. Mahalle, Sokak Tepe Adları

aslan başan (1/47), aşağı zève (1/49), ağa bāğı (1/54), ağalığ (1/56), ağdaş (1/57), eḥmed ağa (1/122), imām ‘abbās (1/174), imām asım (1/175), begler (2/381), bılaḥ/ğ (2/382), pıryadı (2/494), tısın (3/538), te‘limteppe (3/543), tendürçiler suakı (3/561), cırt meydānı (3/595).

5.1.25. Cami Adları

ulı cāmı (1/241).

5.1.26. Petrol Kuyu Adları

baba gurgur (2/291).

5.1.27. Yatır ve Türbe Adları

baba şahsuvar (2/291), baba attal (2/291).

5.1.28. Köy Adları

üç keyye (1/197), pence ali (2/498), tercil (3/532), tezeḥurmatı (3/537), türkalan (3/570).

5.1.29. Aile Aşiret Adları

aslanlı (1/48), amirli (1/92), avılar (1/98), ismā‘illiler (1/138), ocıslı (1/194), orıclılar (1/206), babacān (2/290), bāc alan (2/297), bal yemez (2/339), beyāt (2/424), bēyrağtar (2/434), pır mazārılar (2/494), celālı (3/600).

5.1.30. Makam Adları

a baba nēynim (1/8), abay (1/8), atıcı (2) (1/15), açuḥ/ğ hicāz (1/20), ağam ağam (1/57), ağam ağam ḥoyratı (1/57), allavyesi (1/80), avşar (1/99), ay cān (1/108), ibrahimí (1) (1/116), e bre yoldaş (1/116), ebile nēynim (1/116), eḥmed dayı (1/123), evc (1/193), berzāvı (2/359), bēşiri (2/374), beyāt ‘acem (2/424), beyāt faşlı (2/424), pēncgāh (2/481), tıflis (3/545), çārgāh (3/628).

5.1.31. Ünlü Şahsiyet Adları

baṭṭal ğazi (2/376), behlül dānā (2/422), pambıḥ/ğlı baba (2/464), tembel eḥmed (3/558), cellād mūsā (3/600).

5.1.32. Yer Yön Adları

arḥa (1/37), ard (1/39), aşığa (1/49), aşağı (1/49), ağıarı (1/56), alt (1/75), alçaḥ/ğ (1/78), orta (1/203), üst (1/221), öğ (1/230), oyza (1/250), berı (2/365).

5.1.33. Ay Adları

aralıḥ/ğ (1/34), ağıztosz (1/67), eylül (1/277), temmuz (3/559).

5.1.33.1. Arapça Ay Adları

ab (1/8).

5.1.33.2. Hicri Ay adları

tişrîn evvel (3/539), tişrîn şânî (3/539), cemâziyel - evvel (3/602), cemâziyel -âhır (3/602).

5.1.34. Gün Adları

pêgember günü (2/496), cüm 'e (3/603), çerşembe (3/639).

5.1.35. Madde Adları

almaz/s tarâş (1/87), âhin (1/101), ezbez (1/131), beter mîli (2/343), bellür (2/385), borah/ğ (2/391), teneke (3/563), cām (3/587).

5.1.35.1. Sıvı Madde Adları

ağuz (1/68), altun şuyı (1/77).

5.1.35.2. Kimyasal Madde Adları

ataş (1/11), aşığ (1/50), ağız otı (1/61), ağu (1/68), isfenik (1/136), efyûn (1/141), un çirîşi (2/245), ehag (2/254), bārūt (2/306), buhır (2/346), benc (2/387), benzin (2/389), buz (2/399), podra (2/485), polat (2/488), poliş (2/489), tıryāk (3/536), tütîn (3/566), tütıye (3/567), tuc (3/567), tizab (3/579), cām pisigî (3/588).

5.1.36. Mücevher Adları

altun (1/77), almaz (1/87), incî (1/281), cinah (3/605), cevāhır (3/607).

5.1.37. Taş Adları

ayah/ğ daşı (1/103), elhed daşı (1/164), beter daşı (2/343), bilav daşı (2/441), türbe daşı (3/530), cehennem daşı (3/614), çağmağ/ğ daşı (3/624).

5.1.38. Süs Eşyası Adları

ablak tesbîh (1/10), ataşı tespîh (1/13), arahçın (1/33), azara (1/43), al başma (1/74), üzük/g (1/218), oya (1/249), ipek işleme (1/259), incî muncig (1/282), balkuta (2/337), bez (2/367), bezeg (2/369), butım tespîh (2/406), parpara (2/456), püskül (2/487), pîlek (2/497), tãc (3/505), ceğdanı (3/592).

5.1.39. Kadın Giysi ve Süs Eşyası Adları

al antarı (1/73), al ince (1/74), albağ/ğ (1/75), al bursa (1/75), al çevre (1/78), al leçek (1/80), almaddin (1/87), al vala (1/88), eteg (1) (1/118), iskarpın (1/137), eşarp (1/142), emceklîh/ğ (1/176), üzliş/ğ (1/215), evlig (1/238), incîli gerdene (1/282), başlıh/ğ (2/319), bağlama (2/330), burmaca bilezîg (2/395), boyama (1/415) boyunbağ (2/420), bilezîg (2/445), püşî (2/487), pèce (2/493), teppelîh/ğ (3/522), tentene tuman (3/560), türme (3/571), cüt 'abā (3/609), çereke (3/639), çefye (3/640).

5.1.40. Erkek Giysi Adları

üç eteg/k (1/196), urba (1/203) babani zubın (2/293), babani şarığ (2/293), bedle (2/348), börk (2/394), beldār (1) (2/443), pantur (2/464), pite zubun (2/492), cemağanı (3/602).

5.1.41. Kumaş Adları

ağlas 'abā (1/53), ağbanı (1/54), baza (2/307), başma (2/327), béc (2/430), patıska (2/451), pite (2/491), tentene (3/560), canfas (3/590), cercis (3/593), çıtāra (3/637).

5.1.42. Askeri Rütbe Adları

alay (1/74), āmir (1/92), erkānıherb (1/127), erkānıherb re'īsı (1/127), umarā (1/176), ordı (1/205), ordıgāh (1/205), ombaşı (1/244), başçavış (2/316), baş yāver (2/325), beħriyeli (2/344), bimbaşı (2/446), paşa (2/460), cenderme (3/606), çavış (3/634).

5.1.43. Savaş Alet Adları

atom bombası (1/15), aynalı tifeng (1/111), on dört yen kubar (1/46), bınav (2/364), bomba (2/413), pıstav (2/476), pēşır (2/477), tifeng (3/546), tüte kubar (3/566), çaplı (3/622), çalmağlı tifeng (3/624).

5.1.44. Devlet Adları

ağfan (1/69), alman (1/72), ingiliz (1/185), irān (1/265), türk (3/570).

5.1.45. Şehir Adları

urfa (1/205), bağıdār (2/377).

5.1.46. Türk Kavim Adları

özbek/g (1/213), tatar (3/505).

5.1.47. Etnik Grup ve Mezhep Adları

āşūrī (1/16), ermenī (1/129), begtāşı (2/380).

5.1.48. Alet Edevat Adları

açar (1/18), arpa buğda şapan (1/36), aspağ tēştı (1/46), aspağ fırçası (1/46), aspağ kazanı (1/46), aşkı (1/51), ağac nardıvan (1/55), avcar (1/98), anahtar (1/93), erylal (1/130), ispana (1/132), istērin (1/133), iskif (1/137), iskele (1/137), ege (1) (1/157), elçek (1/163), el degırmanı (1/165), elek (1/167), ellih (1/169), endeze (1/182), üti (1/192), uhtul (1/200), uhcır geçirden (1/200), oğlav (1/201), orah/g (1/203), üzengı (1/217), ustıra (1/223), ehgeden (1/254), ig (1/272), igneden (1/273), batya (2/296), bardağ/g (2/303), baston (2/310), bafta (2/333), bakbuğa (2/333), balta (2/336), bıhav (2/345), bermil (2/364), bırek (2/366), beşik (2/374), batarya (2/376), buhtul (2/376), bekre (2/381), bıbile (2/384), buhcı (2/390), burğı (2/393), borı (2/398), bukbuğa (2/409), bolberin (2/411), boyahana küpi (2/415), boyıntırılığ (2/420), biz (2/437), bel (2) (2/441), bel balta (2/442), belçe (2/443), bilekçe (2/443), beleke (2/445), paçal (2/452), parvāna (2/460), pağrenc (2/461), pam (2/463), pıranka (2/467), pergār (2/471), peğrenc (2/478),

plāk (2/480), pip (2/491), pıcah/ğ (2/492), pëyder (2/494), tabla (3/502), tatala (3/505), tafta elek (3/512), tava (3/516), teber (3/518), tebene (3/520), tepsî (3/520), tël elek (3/552), teleskob (3/553), tenkî (3/564), têtst (3/580), têtşî (3/580), şüreyyâ (3/583), sellâce (3/584), çağ (3/587), cafit (3/587), cancar (3/589), cerre (3/695), cezve (3/596), celhe (3/601), cüt demirî (3/608), cin çırağı (3/619), cêvde (3/619), çapaçağ/ğ (3/621), çağmağ/ğ (3/623), çarpaz vëren (3/626/), çarğ (3/626), çanağ/ğ (3/643), çekküük (3/642).

5.1.49. Müzik Alet Adları

bülil (2/385), borazan (2/391), piyano (2/491), tar (2) (3/507), trampet (3/530).

5.1.50. Cihaz Adları

ıstambula bağan (1/132), bagirdan (2/334), bilav (2/441), panka (2/465), pîremîz (2/474), terezi (3/535), tēlgıraf (3/554), telefizyon (3/555), telefon (3/555).

5.1.51. Araç Adları

amane (1/92), belem (2/385), bildozer (2/443), papağan (2/440), patpata (2/451), peskil (2/475), pikab (2/496), tahtırevan (3/527).

5.1.52. Oyun Adları

atlı yayan (1/14), adam yazı (1/29), ağaca minen (1/55), ağzıva gül burnıva rêhân (1/67), allı yeşilli (1/85), üç adım (1/195), üç aşuğ/ğ (1/196), uçtı uçtı (1/197), üç kâğıd/t (1/197), üzük/g şahlama (1/218), evellenme (1/248), ip ip (1/258), ıgne mankaş (1/273), babıc kapma (2/294), bēşdaş (2/372), babıc kapma (2/294), bilyard (2/446), pam pim pos (2/464), peş peş (2/476), teppeye çıhma (3/522), tekmele cüt (3/551), tendüre harâb (3/561), cüt adım (3/608), cüt aşuğ/ğ (3/608), ceyran kaç (3/616), cızzihtan çıhma (3/617), çukura atma (3/640).

5.1.53. Oyuncak Adları

armütî mîzreh (1/41), ağac at (1/54).

5.1.54. Para Birim Adları

ağça (1/22), ağ ağça (1/55), böci (2/390), cırık (2/596).

5.1.55. Ölçme Değer Adları

arşun (1/40), inc (1/281), batman (1/376), çerek (1/639).

5.1.56. Terminolojik Adlar

oğan (1/228), böyig çille (2/418), temmuz tabağ/ğ (3/559), tin (3/581), cemre (3/603).

5.1.57. Mevsim Adları

bahâr (2/421), payız (2/466).

5.1.58. Futbol Terim Adları

avt (1/97), pas (2/460).

5.1.2. Farsça Tamlamalar

āb-ı hayāt (1/9), āb-ı kevser (1/10), āb-ı havā (1/10), āṣḥāb-ı kehf (1/51), Eşref-i 'ālem (1/143), ehl-i imān (1/255), ehl-i beyt (1/255), ehl-i şuvāb (1/255), ehl-i ḥubre (1/255), ehl-i ḥēr (1/255), ehl-i dūnya (1/255), ehl-i sūnnet (1/255), bād-ı havā (2/302), tebdīl-i kıyāfet (3/518), cenāb-ı ḥak (3/605).

5.2. Fiiller

5.2.1. Basit Fiiller

abarmah/ğ (1/8), aparmah/ğ (1/10), atmah/ğ (1/14), açmah/ğ (1/18), ahtarmah/ğ (1/22), aḥsamah/ğ (1/24), aḥşırmah/ğ (1/25), aḥmağ (1/26), aramah/ğ (1/34), artmah/ğ (1/37), azmah/ğ (1/44), aşmah/ğ (1/52), aḡlamah/ğ (1/68), aldatmah/ğ (1/79), almah/ğ (1/86), annamah/ğ (1/95), avıtmah/ğ (1/97), avmah/ğ (1/100), aymah/ğ (1/111), aynamah/ğ (1/111), erimeh/ğ (1/130), ezmehe/ğ (1/131), esmehe/ğ (1/139), esnemehe/ğ (1/139), eşmehe/ğ (1/145), efkelemehe/ğ (1/150), eglenmehe/ğ (1/154), ekmehe/ğ (1/155), egmehe/ğ (1/155), emmehe/ğ (1/178), enmehe/ğ (1/185), öpmehe/ğ (1/188), utanmah/ğ (1/190), utmah/ğ (1) (1/191), utmah/ğ (2) (1/191), ötmeh/ğ (1/192), otırmah/ğ (1/192), uçmah/ğ (1/198), oḡsamah/ğ (1/200), oḡırmah/ğ (1/201), üzmehe/ğ (1/216), öskirmehe/ğ (1/223), otırmah/ğ (1/228), oḡramah/ğ (1/229), öğrenmehe/ğ (1/232), oḡmehe/ğ (1/232), ölçmehe/ğ (1/236), olmah/ğ (1/239), ölmeh/ğ (1/240), ummah/ğ (1/244), unıtmah/ğ (1/248), uymah/ğ (1/251), oymah/ğ (1/251), itmehe/ğ (1/260), etmehe/ğ (1/260), içmehe/ğ (1/262), istemehe/ğ (1/267), incımeğ (1/282), batmah/ğ (2/295), baḡırmah/ğ (2/298), başmah/ğ (2/327), baḡırmah/ğ (2/333), becermehe/ğ (2/343), bıraḡırmah/ğ (2/352), beklemehe/ğ (2/381), begenmehe/ğ (2/382), begırmehe/ğ (2/382), bılamac (2/383), belemehe/ğ (2/386), benzelemehe/ğ (2/388), budamah/ğ (2/391), burmah/ğ (2/395), bozmah/ğ (2/402), buzmah/ğ (2/402), büzmehe/ğ (2/402), boşamah/ğ (2/404), boḡırmah/ğ (2/408), bükmehe/ğ (2/409), böğırmehe/ğ (2/410), bulmah/ğ (2/412), bölmehe/ğ (2/412), buyırmah/ğ (2/416), bitmehe/ğ (1) (2/429), bitmehe/ğ (2/429), bıçmehe/ğ (2/431), bışmehe/ğ (2/438), bılmehe/ğ (2/444), taptamah/ğ (3/503), tapmah/ğ (3/504), taḡırmah/ğ (3/506), tepmehe/ğ (3/520), tensemehe/ğ (3/562), töremehe/ğ (3/572), tökmehe/ğ (3/575), tıkmeh/ğ (3/580), caymah/ğ (3/590), coşmah/ğ (3/611), çatmah/ğ (3/623), çarpırmah/ğ (3/626), çaşmah/ğ (3/628), çaḡırmah/ğ (3/629), çalışmah/ğ (3/633), çekmehe/ğ (3/641).

5.2.2. Türemiş Fiiller

abartmah/ğ (1/8), ataşlantırmah/ğ (1/12), ataşlanmah/ğ (1/13), atlantırmah/ğ (1/13), atlanmah/ğ (1/14), atılmah/ğ (1/15), acalmah/ğ (1/16), acuḡlantırmah/ğ (1/17), acuḡlanmah/ğ (1/17), açılmah/ğ (1/21), aḡşamlamah/ğ (1/25), adaḡlamah/ğ (1/27), adaḡlanmah/ğ (1/27), araçlamah/ğ (1/32), araçlanmah/ğ (1/33), arpalamah/ğ (1/36), artırmah/ğ (1/37), ārzūlamah/ğ (1/40), arşunlamah/ğ (1/40), āzādlaşmah/ğ (1/43), azalmah/ğ (1/43), azdırmah/ğ (1/44), aşırtmah/ğ (1/51), aşılamah/ğ (1/51), aşılmah/ğ (1/53), aḡartmah/ğ (1/56), aḡırlamah/ğ (1/56), aḡırlaştırmah/ğ (1/59),

ağırlaşmağ/ğ (1/59), ağıрмаğ/ğ (1/60), alazlatmağ/ğ (1/72), alazlamağ/ğ (1/72), alazlanmağ/ğ (1/72), aldanmağ/ğ (1/79), aldırmağ/ğ (1/79), alınmağ/ğ (1/90), annatmağ/ğ (1/95), annaşmağ/ğ (1/95), avıttırmağ/ğ (1/97), avahalmağ/ğ (1/98), avidılmağ/ğ (1/98), avıştırmay/ğ (1/99), avlamağ/ğ (1/100), avlanmağ/ğ (1/100), avılmağ/ğ (1/100), avıtırmağ/ğ (1/100), avınmağ/ğ (1/100), ayahlamağ/ğ (1/104), ayahlanmağ/ğ (1/104), aydırmağ/ğ (1/109), ayırmağ/ğ (1/109), ayrılmağ/ğ (1/110) aynatmağ/ğ (1/111), aynaşmağ/ğ (1/111), ayılmağ/ğ (1/113), ayınmağ/ğ (1/114), eçhemir tutmağ/ğ (1/121), ertelemeğ/ğ (1/126), erkeglemeğ/ğ (1/128), erítmeğ/ğ (1/130), ezberlemeğ/ğ (1/131), ezılmeğ/ğ (1/132), eşelemeğ/ğ (1/145), efkârlanmağ/ğ (1/150), efkelenmeğ/ğ (1/151), ikrâllaşmağ/ğ (1/153), egleşmeğ/ğ (1/154), eglendirmeğ/ğ (1/154) eklemeğ/ğ (1/155), eklenılmeğ/ğ (1/155), eglenılmeğ/ğ (1/155), egelemeğ/ğ (1/157), egirmeğ/ğ (1/157), egırılmeğ/ğ (1/157), egılmeğ/ğ (1/158), egılmeğ/ğ (1/158), eleklemeğ/ğ (1/168), elleşmeğ/ğ (1/168), ellemeğ/ğ (1/168), elenmeğ/ğ (1/169), elemeğ/ğ (1/171), emzırmeğ/ğ (1/177), imzâlatmağ/ğ (1/177), imzâlamağ/ğ (1/177), emeklemeğ/ğ (1/178), imlekemeğ/ğ (1/178), emılmeğ/ğ (1/178), endirmeğ/ğ (1/182), öptırmeğ/ğ (1/188), öpıştırmeğ/ğ (1/188), öpışmeğ/ğ (1/188), öpılmeğ/ğ (1/189), utantırmağ/ğ (1/189), otlatırmağ/ğ (1/191), otlatmağ/ğ (1/191), ütlemeğ/ğ (1/191), otırtmağ/ğ (1/192), ütılemeğ/ğ (1/193), ucızlamağ/ğ (1/195), uçırtmağ/ğ (1/199), uçıtırmağ/ğ (1/199), ohlamağ/ğ (1/201), ohıtmağ/ğ (1/201), ohınmağ/ğ (1/201), uzatmağ/ğ (1/210), uzanmağ/ğ (1/211), üzdırmeğ/ğ (1/214), üzleşmeğ/ğ (1/215), üzengılemeğ/ğ (1/217), evseletmeğ/ğ (1/225), evselenmeğ/ğ (1/225), evselemeğ/ğ (1/225), osırtmağ/ğ (1/228), osırmağ/ğ (1/228), oğraşmağ/ğ (1/228), oğurlamağ/ğ (1/229), öğretmeğ/ğ (1/231), öğredılmeğ/ğ (1/231), öğlemeğ/ğ (1/232), evkelemeğ/ğ (1/234), öğınmeğ/ğ (1/235), olaştırmağ/ğ (1/236), olaşmağ/ğ (1/236), ölçışmeğ/ğ (1/237), ölçılmeğ/ğ (1/237), öldırmeğ/ğ (1/237), evlentırmeğ/ğ (1/240), evlenmeğ/ğ (1/240), ölışkemeğ/ğ (1/242), umulmağ/ğ (1/245), unıttırmağ/ğ (1/247), unıdılmağ/ğ (1/248), evelenmeğ/ğ (1/248), oynatırmağ/ğ (1/249), uydırılmağ/ğ (1/250), uydırmağ/ğ (1/250), uyıştırmağ/ğ (1/251), uyışmağ/ğ (1/251), oynatmağ/ğ (1/252), oynah/ğlamh/ğ (1/252) oynamah/ğ (1/252), oynanılmah/ğ (253), uyuşmağ/ğ (254), ibantırmağ/ğ (257), ibanmağ/ğ (257), ibıtmeğ/ğ (258), ibınmeğ/ğ (1/258), ipliklenmeğ/ğ (1/249), ettırmeğ/ğ (1/260), itneşmeğ/ğ (1/260), ittıtmeğ/ğ (1/261), itırmeğ/ğ (1/261), itınmeğ/ğ (1/261), içırtmeğ/ğ (1/263), içılmeğ/ğ (1/263), ırağlaşmağ/ğ (1/265), ısıtmeğ/ğ (1/267), işletmeğ/ğ (1/269), işlemeğ/ğ (1/270), eşıtmeğ/ğ (1/270), ısmarlamah/ğ (1/271), ifırmeğ/ğ (1/272), ıgnelenmeğ/ğ (1/273), ıgnelemeğ/ğ (1/273), èylemeğ/ğ (1/277), ılıştırmeğ/ğ (1/278), ılışmeğ/ğ (1/278), ılıklemeğ/ğ (1/278), ımeklemeğ/ğ (1/280), ımırđalamah/ğ (1/280), ıncelmeğ/ğ (1/281), ıncıtmeğ/ğ (1/282), ıncınmeğ/ğ (1/282), eyileştırmeğ/ğ (1/286), eyileşmeğ/ğ (1/286), babanağlamah/ğ (2/292), batırılmağ/ğ (2/296), batırmağ/ğ (2/296), baçırmah/ğ (2/297), bağıılmağ/ğ (2/299), barmah/ğlamah/ğ (2/305), barıştırmah/ğ (2/307), barışmah/ğ (2/307), başarmah/ğ (2/312), başlatmağ/ğ (2/319), başlamah/ğ (2/319), baştırmağ/ğ (2/327), başılmağ/ğ (1) (2/328), başılmağ/ğ (2) (2/328), ba'ıl demeh/ğ (2/328), bağlamah/ğ (2/331), bağlanmağ/ğ (2/331), bağışlamah/ğ (2/333), balalamah/ğ (2/335), baştırmağ/ğ (2/327) bađđalamah/ğ (2/336), ballanmağ/ğ (2/337), bannamah/ğ (2/340), baynamah/ğ (2/342), bayıltmah/ğ (2/342), bayılmağ/ğ (2/342), bıhavlamah/ğ (2/345), bıhavlannah/ğ (2/345), bedevlemeğ/ğ (2/349), bırkıldamah/ğ (2/361), bırleştırmeh/ğ (2/363),

birleşmeğ/ğ (2/363), bezetmeğ/ğ (2/369), bezenmeğ/ğ (2/369), bestelemeğ/ğ (2/370), beslenmeğ/ğ (2/370), beslenmeğ/ğ (2/370), be'bizlemeğ/ğ (2/376), be'ildemeğ/ğ (2/377), bekletmeğ/ğ (2/381), begentirmeğ/ğ (2/382), begenilmeğ/ğ (2/382), begirtmeğ/ğ (2/382), bılaştırmağ/ğ (2/383), bılaşmağ/ğ (2/383), bılantırmağ/ğ (2/383), bılanmağ/ğ (2/383), benzetmeğ/ğ (2/388), budanmağ/ğ (2/391), borçlanmağ/ğ (2/393), burkıлмаğ/ğ (2/394), bõrildemeğ/ğ (2/395), burılmağ/ğ (2/395), burınmağ/ğ (2/397), bürinmeğ/ğ (2/397), bürıştırmeğ/ğ (2/398), bürışmeğ/ğ (2/398), bozarmağ/ğ (2/399), buzdırmağ/ğ (2/400), bozılmağ/ğ (2/400), büzılmeğ/ğ (2/400), bozışmağ/ğ (2/403), boşatdırmağ/ğ (2/404), boşantırmağ/ğ (2/404), boşaltmağ/ğ (2/404), boşalmağ/ğ (2/404), boşanmağ/ğ (2/405), boğışmağ/ğ (2/408), boğılmağ/ğ (2/406), бүкілmeğ/ğ (2/410), bulaştırmağ/ğ (2/411), bulanmağ/ğ (2/411), bulınmağ/ğ (2/412), bulıştırmağ/ğ (2/412), bölüştırmeğ/ğ (2/413), bulışmağ/ğ (2/413), bölüşmeğ/ğ (2/413), bölünmeğ/ğ (2/413), boyatmağ/ğ (2/414), boyanmağ/ğ (2/416), boylamağ/ğ (2/418), boylanmağ/ğ (2/418), bitenmeğ/ğ (2/429), bitirmeğ/ğ (2/430), biçtırmeğ/ğ (2/431), biçılmeğ/ğ (2/432), bẽyramlaşmağ/ğ (2/436), bişirmeğ/ğ (2/438), bişirılmeğ/ğ (2/438), bilavlamağ/ğ (2/441), bildirmeğ/ğ (2/443), bilinmeğ/ğ (2/446), partlatmağ/ğ (2/457), partlamağ/ğ (2/457), parçalatmağ/ğ (2/458), parçalamag/ğ (2/458), parçalanmağ/ğ (2/458), parslanmağ/ğ (2/459), parlatmağ/ğ (2/459), parlamag/ğ (2/459), parıldamağ/ğ (2/459), paylaşmağ/ğ (2/466), paylamağ/ğ (2/466), pehpehlemeğ/ğ (2/467), perçinlemeğ/ğ (2/469), pırıldamağ/ğ (2/469), perrelemeğ/ğ (2/473), pestürlemeğ/ğ (2/475), pışıldamağ/ğ (2/477), pekletmeğ/ğ (2/479), peklenmeğ/ğ (2/479), peklemeğ/ğ (2/480), puhtılaşmağ/ğ (2/483), poqlamağ/ğ (2/484), portlatmağ/ğ (2/485), portlamağ/ğ (2/485), pullamağ/ğ (2/489), pehpehlemeğ/ğ (2/490), Pıcağ/ğlamağ/ğ (2/492), pıcağ/ğlanmağ/ğ (2/492), pıçıldamağ/ğ (2/493), pẽydahlamağ/ğ (2/494), penceleşmeğ/ğ (2/498), pinelemeğ/ğ (2/499), taptanmağ/ğ (3/503), tapılmağ/ğ (3/504), taqlamağ/ğ (3/506), taqlıştırmağ/ğ (3/507), taramağ/ğ (3/508), tarpıldamağ/ğ (3/509), taqlamağ/ğ (3/514), taqlıdatmağ/ğ (3/515), taqlıdamag/ğ (3/514), tãvılanmağ/ğ (3/517), tavlamağ/ğ (3/517), tãvılmağ/ğ (3/517), tepmelemeğ/ğ (3/521), tıtremeğ/ğ (3/522), terpetmeğ/ğ (3/532), terletmeğ/ğ (3/534), terlemeğ/ğ (3/534), teşerlemeğ/ğ (3/539), tıfıklenmeğ/ğ (3/545), tıfırmeğ/ğ (3/546), tıkıldamağ/ğ (3/548), tekerlenmeğ/ğ (3/550), teklemeg/ğ (3/551), telesmeğ/ğ (3/553), tellenmeğ/ğ (3/556), tamamlamağ/ğ (3/557), tembelleşmeğ/ğ (3/558), tütızletmeğ/ğ (3/566), tütızlenmex/ğ (3/566), tütinnemeğ/ğ (3/567), turşatmağ/ğ (3/569), turşamağ/ğ (3/569), tokışmağ/ğ (3/574), tüketmeğ/ğ (3/575), tüklenmeğ/ğ (3/575), tüklenmeğ/ğ (3/575), tøkılmeğ/ğ (3/576), tũngılmeğ/ğ (3/578), calamağ/ğ (3/587), caydırmağ/ğ (3/590), cııldamağ/ğ (3/594), cızıldamağ/ğ (3/596), cığıldamağ/ğ (3/598), cıftelemeğ/ğ (3/599), cıldlemeğ/ğ (3/601), cengıldemeğ/ğ (3/607), cütlemeğ/ğ (3/609), coqlamağ/ğ (3/611), cızılıqlamağ/ğ (3/617), cinlenmeğ/ğ (3/619), civildemeğ/ğ (3/620), çabalatmağ/ğ (3/621), çabalamağ/ğ (3/621), çatışmağ/ğ (3/623), çaqlılmağ/ğ (3/624), çarpışmağ/ğ (3/626), çarpılmağ/ğ (3/626), çarqlalamağ/ğ (3/627), çaşırtmağ/ğ (3/629), çalqlalamağ/ğ (3/631), çalqlanmağ/ğ (3/631), çaldırmağ/ğ (3/631), çalınmağ/ğ (3/633), çalıştırmağ/ğ (3/633), çertmeğ/ğ (1) (3/638), çekeletmeğ/ğ (3/642), çekıştırmeğ/ğ (3/643), çekışmeğ/ğ (3/643), çekılmeğ/ğ (3/643).

5.2.3. Birleşik Fiiller

ataş etmek/ğ (1/12), ac olmak/ğ (1/16), ac kalmak/ğ (1/17), ac koymak/ğ (1/17), adım atmak/ğ (1/31), adını bağışlamak/ğ (1/32), ara vermek/ğ (1/35), arhadaşlık/ğ etmek/ğ (1/38), arhayın olmak/ğ (1/39), arvad boşamak/ğ (1/42), âzâd olmak/ğ (1/42), âzâd etmek/ğ (1/42), azara etmek/ğ (1/43), aspaş sermek/ğ (1/46), aspaş girmek/ğ (1/46), âstar vurmak/ğ (1/47), aş aşmak/ğ (1/49), aş etmek/ğ (1/49), âşkâra olmak/ğ (1/50), ağac ekemek/ğ (1/55), ağartma etmek/ğ (1/56), ağ düşmek/ğ (1/57), altına siymek/ğ (1/77), altına sıçmak/ğ (1/77), anaştalık/ğ etmek/ğ (1/94), av etmek/ğ (1/97), ah çekmek/ğ (1/101), ayağa kalkmak/ğ (1/106) aybaşı olmak/ğ (1/108), ayırd etmek/ğ (1/109), ebdes almak/ğ (1/115), ebdes bozmak/ğ (1/115), ebdes kırmak/ğ (1/116), epsem olmak/ğ (1/117), etk etmek/ğ (1/118), ispât etmek/ğ (1/119) icâbet etmek/ğ (1/120), ihtiyât almak/ğ (1/122), ihtisâş şalmak/ğ (1/124), ezber etmek/ğ (1/130), istid' â vermek/ğ (1/133), isti' fâ etmek/ğ (1/133), istikbâl etmek/ğ (1/134), istinsâh etmek/ğ (1/135), istinkâf etmek/ğ (1/135), isrâf etmek/ğ (1/136), isrehet etmek/ğ (1/136), esef etmek/ğ (1/136), isnâf etmek/ğ (1/138), essüg olmak/ğ (1/140) essüg etmek/ğ (1/140), essüg çıkmak/ğ (1/140), ishâl olmak/ğ (1/141), esir almak/ğ (1/141), esir olmak/ğ (1/141), işârat etmek/ğ (1/142), iştah açmak/ğ (1/142), iştahsız olmak/ğ (1/142), i' tîbâr etmek/ğ (1/146), i' tîâf etmek/ğ (1/147), i' tîmâd etmek/ğ (1/148), i' tînâ etmek/ğ (1/148), i' lân etmek/ğ (1/149), iğfâl etmek/ğ (1/149), ifâda almak/ğ (1/149), ifâda değiştirmek/ğ (1/149), ifâda vermek/ğ (1/149) iflâs etmek/ğ (1/151), iktirâh etmek/ğ (1/152), iktisâd etmek/ğ (1/152), ikrâl etmek/ğ (1/152), iknâ' olmak/ğ (1/153), iknâ' etmek/ğ (1/153), ikmâl kalmak/ğ (1/155), egeye vırmak/ğ (1/157), ekîn ekmek/ğ (1/158), el atmak/ğ (1/159), el açmak/ğ (1/160), el etmek/ğ (1/162), el bağlamak/ğ (1/162), iltihâb etmek/ğ (1/163), el çabalatmak/ğ (1/163), el çekmek/ğ (1/163), ilhâh etmek/ğ (1/164), el değiştirmek/ğ (1/165), elden almak/ğ (1/165), elde etmek/ğ (1/166), elden şalmak/ğ (1/166), el kaldırmak/ğ (1/167), el koymak/ğ (1/167), el vırmak/ğ (1/170), el vermek/ğ (1/170), ele geçmek/ğ (1/170), em olmak/ğ (1/175), imtihân olmak/ğ (1/175), imtihân etmek/ğ (1/175), imtinâ' etmek/ğ (1/176), emceg vermek/ğ (1/176), emceg yemek/ğ (1/176), emrêtmek/ğ (1/176), emrêtmek/ğ (1/176), imzâ atmak/ğ (1/177), emîn olmak/ğ (1/180), intikâm almak/ğ (1/181), intilî etmek/ğ (1/181), insâf etmek/ğ (1/184), inkâr etmek/ğ (1/184), ev başmak/ğ (1/187), öpîş almak/ğ (1/188), öpîş vermek/ğ (1/189), üt etmek/ğ (1/190), ot tutmak/ğ (1/191), ot vermek/ğ (1/192), oğ atmak/ğ (1) (1/199), oğ atmak/ğ (2) (1/199), oğhay etmek/ğ (1/200), udım almak/ğ (1/203), ortah/ğ olmak/ğ (1/204), ortah/ğ etmek/ğ (1/204), oric olmak/ğ (1/205), oric tutmak/ğ (1/206), oric kırmak/ğ (1/206), üz almak/ğ (1/210), uzah/ğ durmak/ğ (1/211), uzın olmak/ğ (1/219), üst etmek/ğ (1/222), öskirme olmak/ğ (1/223), uşah/ğ şalmak/ğ (1/226), uşah/ğ olmak/ğ (1/226), öğit vermek/ğ (1/234), ülle etmek/ğ (1/239), ölet aparmak/ğ (1/241), ölet sîpirmek/ğ (1/241), umîr etmek/ğ (1/244), eht etmek/ğ (1/254), ihmâl etmek/ğ (1/256), iba etmek/ğ (1/257), iz itirmek/ğ (1/266), iz kaldırmak/ğ (1/267), isliş/ğ sepmek/ğ (1/267), iş etmek/ğ (1/268), iş bitirmek/ğ (1/269), ig egirmek/ğ (1/272), eyeg çalmak/ğ (1/272), igne batmak/ğ (1/273), igne batırmak/ğ (1/273), igne vurmak/ğ (1/274), ilan çalmak/ğ (1/275), imân etmek/ğ (1/279), imân getirmek/ğ (1/279), imırta doğmak (1/280), incilîş sepmek/ğ (1/282), eyi olmak/ğ (1/284), eyi etmek/ğ (1/284), eyi bahmak/ğ (1/285), eyilîş/ğ etmek/ğ (1/286), babalîş/ğ etmek/ğ (2/291), batanaş etmek/ğ (2/295), bahşîş almak/ğ (2/298), bahşîş vermek/ğ (2/298), badana etmek/ğ (2/300), barallâ etmek/ğ (2/303), barmak/ğ

başmağ/ğ (2/304), barmağ/ğ dürtmeğ/ğ (2/305), barmağ/ğ kaldırmağ/ğ (2/305), bazar açılmağ/ğ (2/308), bazar kurulmağ/ğ (2/308), bazar kurmağ/ğ (2/308), bazarlığ/ğ étmeğ/ğ (2/309), bajala olmağ/ğ (2/309), baş örtmeğ/ğ (2/313), baş bağlamağ/ğ (2/314), balğ/ğ tutmağ/ğ (2/335), balığ/ğ tutmağ/ğ (2/339), beddö'e başmağ/ğ (2/347), bednām olmağ/ğ (2/349), bırrav étmeemeğ/ğ (2/353), bir olmağ/ğ (2/353), benc vurmağ/ğ (2/387), boş vërmeğ/ğ (2/406), boyah/ğ étmeğ/ğ (2/415), buyrın étmeğ/ğ (2/416), böyig olmağ/ğ (2/418), böyig étmeğ/ğ (2/418), bêtâb düşmeğ/ğ (2/428), bëydağ/ğ açmağ/ğ (2/433), bëydağ/ğ aşmağ/ğ (2/433), bëzâr olmağ/ğ (2/438), bëzâr étmeğ/ğ (2/438), bêltab étmeğ/ğ (2/442), para başmağ/ğ (2/453), para buzdırmağ/ğ (2/453), para buzmağ/ğ (2/463), para çekmeğ/ğ (2/454), para yığmağ/ğ (2/456), padağ/ğ étmeğ/ğ (2/458), pars tutmağ/ğ (2/459), pakır tutmağ/ğ (2/462), perkem olmağ/ğ (2/471), perkem étmeğ/ğ (2/471), perkem tutmağ/ğ (2/471), pervaz étmeğ/ğ (2/472), periz olmağ/ğ (2/473), pest olmağ/ğ (2/475), pıstav şılmağ/ğ (2/476), poliş vurmağ/ğ (2/489), pinc bağlamağ/ğ (2/498), tapholmağ/ğ (3/503), taphır étmeğ/ğ (3/503), tatala étmeğ/ğ (3/505), tarâş olmağ/ğ (3/508), tarâş étmeğ/ğ (3/508), takla vırmağ/ğ (3/514), teps olmağ/ğ (3/520), tepme çalmağ/ğ (3/521), tet étmeğ/ğ (3/522), tıtretme tutmağ/ğ (3/522), tetti étmeğ/ğ (3/523), teherrüş olmağ/ğ (3/525), teherri étmeğ/ğ (3/525), tehkir étmeğ/ğ (3/526), tehkik étmeğ/ğ (3/526), tehliil étmeğ/ğ (3/526), tehemmul étmeğ/ğ (3/526), tehvil olmağ/ğ (3/527), tehliye olmağ/ğ (3/529), terbiye vërmeğ/ğ (3/531), terekki étmeğ/ğ (3/533), terk étmeğ/ğ (3/534), teselli olmağ/ğ (3/538), teselli étmeğ/ğ (3/538), teslim olmağ/ğ (3/538), teşih étmeğ/ğ (3/539), teşrih étmeğ/ğ (3/539), teşkele étmeğ/ğ (3/539), teşekkür étmeğ/ğ (3/540), teşenne olmağ/ğ (3/540), teşenne étmeğ/ğ (3/540), taşfiye étmeğ/ğ (3/540), tatbik étmeğ/ğ (3/541), te'eccüb étmeğ/ğ (3/541), ta'ciz étmeğ/ğ (3/541), ta'adda étmeğ/ğ (3/542), te'dib étmeğ/ğ (3/542), te'dir étmeğ/ğ (3/542), te'rif étmeğ/ğ (3/542), te'tkib étmeğ/ğ (3/543), te'kid étmeğ/ğ (3/543), te'lim étmeğ/ğ (3/543), te'yin olmağ/ğ (3/543), te'yin étmeğ/ğ (3/544), tıf étmeğ/ğ (3/544), teftiş étmeğ/ğ (3/545), tefrike olmağ/ğ (3/545), tefritün étmeğ/ğ (3/545), teķavıt olmağ/ğ (3/546), teķdir étmeğ/ğ (3/546), teķrir étmeğ/ğ (3/547), teķrir vërmeğ/ğ (3/547), teķlid étmeğ/ğ (3/547), teķtir étmeğ/ğ (3/549), tegel étmeğ/ğ (3/550), teķlif étmeğ/ğ (3/551), tilâvet étmeğ/ğ (3/552), teleb olmağ/ğ (3/553), telef étmeğ/ğ (3/554), telķih étmeğ/ğ (3/556), tendür ağartmağ/ğ (3/561), tenezzül étmeğ/ğ (3/562), tanzim étmeğ/ğ (3/563), tengav olmağ/ğ (3/563), teng olmağ/ğ (3/563), tenge vurmağ/ğ (3/564), tor kurmağ/ğ (3/570), toz étmeğ/ğ (3/572), tüş étmeğ/ğ (3/574), tevkî' étmeğ/ğ (3/574), tevkif étmeğ/ğ (3/574), tumar étmeğ/ğ (3/577), tom olmağ/ğ (3/577), tehđid étmeğ/ğ (3/578), tühmet étmeğ/ğ (3/578), cebr étmeğ/ğ (3/591), cidav olmağ/ğ (3/592), cerd étmeğ/ğ (3/593), cırt oynamañ/ğ (3/595), cıgacığ étmeğ/ğ (3/598), cefâ çekmeğ/ğ (3/598), cimâ' étmeğ/ğ (3/602), cemre düşmeğ/ğ (3/603), cem' étmeğ/ğ (3/603), cünbış étmeğ/ğ (3/606), cüt sürmeğ/ğ (3/608), cüce çıkartmağ/ğ (3/610), curnal yazmağ/ğ (3/610), cihād étmeğ/ğ (3/614), cehd étmeğ/ğ (3/614), cidav olmağ/ğ (3/615), cızılı çekmeğ/ğ (3/617), cıgara içmeğ/ğ (3/617), çaplın çalmağ/ğ (3/622), çadır kurmağ/ğ (3/625), çarlı eylemeğ/ğ (3/627), çaş kılmağ/ğ (3/628), çigin vurmağ/ğ (3/643).

5.3. Deyimler

abır aparmağ/ğ (1/9), abır hayāsını aparmağ/ğ (1/9), abır hayası getmeğ/ğ (1/9), abırı getmeğ/ğ (1/9), abırını aparmağ/ğ (1/9), ataş atmağ/ğ (1/11), ataş almağ/ğ (1/12), ataş düşmeğ/ğ

(1/12), ataş kaldırmah/ğ (1/12), ataş kesimeh/ğ (1/12), ataşına yanmah/ğ (1/13), at oynatmah/ğ (1/13), ataş vèr (1/13), ataşa vèrmeh/ğ (1/13), atıb tutmah/ğ (1/15), ac şusız kalmah/ğ (1/16), acuh tutmah/ğ (1/17), acuhını çıhartmah/ğ (1/18), acuh vèrmeh/ğ (1/18), acuhı gelmeğ/ğ (1/18), acuhı gètmeh/ğ (1/18), acuhı yèmeh/ğ (1/18), açuhta kalmah/ğ (1/20) açuğa çılmah/ğ (1/21), açuğu çılmah/ğ (1/21), aḥ çekmeh/ğ (1/22), āḥırşerliğ tutmah/ğ (1/24), āḥır getirmeğ (1/24), āḥır gelmeğ (1/24), āḥūra sürmeğ (1/26), adam olmağ (1/28), adam bilmeğ (1/28), adam şaymağ (1/28), adam tanımağ (1/28), adam şalmah/ğ (1/29), adamlıgını eline vèremğ (1/29), ad taḥmah/ğ (1/30), ad çıhartmah/ğ (1/30), ad kazanmah/ğ (1/30), ad koymah/ğ (1/30), adı batmah/ğ (1/31), adı çılmah/ğ (1/31) adı şanı batmah/ğ (1/31), adını itirmeğ (1/32), ara açılmah/ğ (1/32), ara görmeğ/ğ (1/34), araya girmeh/ğ (1/35), arḥa olmağ/ğ (1/38), arḥa çılmah/ğ (1/38), arḥa vèrmeh/ğ (1/38), ard ög ètmeh/ğ (1/39), ard ögine baḥmah/ğ (1/39), ard ögí olmamamah/ğ (1/39), ardı arḥası kesilmemeğ/ğ (1/39), ardına baḥmamamah/ğ (1/40), arvad almah/ğ (1/42), āzār bazar olmağ/ğ (1/43), azına çoğına baḥmamamah/ğ (1/45), āstarı üzinnen baha (1/47), ağalığ şatmah/ğ (1/56), ağır olmağ/ğ (1/59), ağır şatmah/ğ (1/59), ağır gelmeğ/ğ (1/59), ağırı kırılmah/ğ (1/60), ağırına gelmeğ/ğ (1/60), ağırına gètmeh/ğ (1/60), ağız açtırmamah/ğ (1/61), ağız ağıza koymah/ğ (1/61), ağız egmeh/ğ (1/61), ağız bozmah/ğ (1/62), ağızdan ağıza (1/62), ağızdan ağıza düşmeğ/ğ (1/62), ağızdan çılmah/ğ (1/62), ağızdan kapamah/ğ (1/62), ağızlarda sakḳız olmağ/ğ (1/63), ağızlara düşmeğ/ğ (1/63), ağızında dil olmamah/ğ (1/63), ağızınan çılmah/ğ (1/63), ağızınan düşmeğ/ğ (1/63), ağızı açıla kalmah/ğ (1/63), ağızı burnı olmamah/ğ (1/63), ağızı burnı şere (1/64), ağızı ḥere açmah/ğ (1/64), ağızıdan kuş tutmah/ğ (1/64), ağızı dili tutılmah/ğ (1/64), ağızı şulanmah/ğ (1/64), ağızı kurumah/ğ (1/64), ağızı köpiklenmeğ/ğ (1/64), ağızının suyu aḥmah/ğ (1/64), ağızına almamah/ğ (1/64), ağızına baḥmamağ (1/65), ağızına geleni döndermemeğ/ğ (1/65), ağızına geleni dèmeğ/ğ (1/65), ağızına gem vurılmah/ğ (1/65), ağızına vèrmeh/ğ (1/65), ağızını açmah/ğ (1/65), ağızını burnını egmeh/ğ (1/66), ağızını burnını sılmeğ/ğ (1/66), ağızını bozmah/ğ (1/66), ağızını ḥere açmah/ğ (1/66), ağızını şerre açmah/ğ (1/66), ağızını şirín ètmeh/ğ (1/66), ağızını tutmah/ğ (1/66), ağızını ‘eccı ètmeh/ğ (1/66), ağızını kapamah/ğ (1/67), ağızı yan gètmeh/ğ (1/67), alat olmağ/ğ (1/70), alan talan olmağ/ğ (1/73), alan talan ètmeh/ğ (1/73), altüst olmağ/ğ (1/75), altüst ètmeh/ğ (1/75), alt ètmeh/ğ (1/75), altta kalmah/ğ (1/76), alt gelmeğ/ğ (1/76), altında kalmamah/ğ (1/76), altına girmeh/ğ (1/77), al kèddeḥ vèr kèddeḥ ètmeh/ğ (1/79), allah’ın emrini bitirmeğ/ğ (1/82), avıc açmah/ğ (1/98), aḥı tutmah/ğ (1/101), ayah/ğ açmah/ğ (1/102), ayah/ğ uzatmah/ğ (1/102), ayah/ğ ètmeh/ğ (1/103), ayah/ğ başmah/ğ (1/103), ayahta çekmeğ/ğ (1/103), ayahtan düşmeğ/ğ (1/103), ayah/ğ çalmah/ğ (1/103), ayah/ğ sürmeğ/ğ (1/104), ayah/ğ şalmah/ğ (1/104), ayah/ğ tutmah/ğ (1/104), ayah/ğ kaldırmah/ğ (1/104), ayah/ğ kesmeğ/ğ (1/104), ayah/ğ vèrmeh/ğ (1/104), ayağına düşmeğ/ğ (1/105), ayağına kaḥmah/ğ (1/105), ayağına kan enmeğ/ğ (1/105), ayağına kuvvat vèrmeh/ğ (1/105), ayağına yanmah/ğ (1/106), ayağını açmah/ğ (1/106), ayağını kesmeğ/ğ (1/106), ayağa çalmah/ğ (1/106), ayağa girmeh/ğ (1/106), ayağı altında şabın sürtmeğ/ğ (1/107), ayağı yer tutmamah/ğ (1/108), ayağı yere degmemeh/ğ (1/108), aydınlığa düşmeğ/ğ (1/109), ayın oyun ètmeh/ğ (1/114), eteg öpmeh/ğ (1/118), eteg çalmah/ğ (1/119), eşeg bèyni yèmeh/ğ (1/144), eşsege yāsın oḥmah/ğ (1/145), ekmek tapmamah/ğ (1/156), el ayah/ğ atmah/ğ (1/160), el ayah/ğ öpmeh/ğ (1/160), el ayahtan olmağ/ğ

(1/160), el ayahtan düşmeḡ/ġ (1/160), el ayaḡ çalmaq/ġ (1/160), el ayaḡ/ġ yatmaq/ġ (1/160), el ayaḡ/ġ yandırmmaq/ġ (1/161), el ayağı şavımaq/ġ (1/161), el elı tanımaq/ġ (1/161), el öpmeq/ġ (1/161), el üzmeḡ/ġ (1/161), el oynatmaq/ġ (1/161), elden çıhartmaq/ġ (1/165), elden çılmaq/ġ (1/166), el silkmeq/ġ (1/166), el şalamaq/ġ (1/166), el tutmaq/ġ (1/166), el koḡlatmaq/ġ (1/167), el koḡlammaq/ġ (1/167), ele geçmemeq/ġ (1/171), ele gelmeḡ/ġ (1/171), ele girmeq/ġ (1/171), elı ekmek tutmaq/ġ (1/171), elı olmaq/ġ (1/171), el yeḡemeḡ/ġ (1/172), elı durmammaq/ġ (1/172), elı kelem tutmaq/ġ (1/173), elınnen uçammaq/ġ (1/173), elınnen gelmeḡ/ġ (1/173), innā enzelne etmeḡ/ġ (1/180), ense çılmaq/ġ (1/183), ense vürmeḡ/ġ (1/183), enıne uzınına çekmeḡ/ġ (1/186), ocağı kor olmaq/ġ (1/194), üçını üçıne yetiştırmemeḡ/ġ (1/195), ödı çatlammaq/ġ (1/203), ödı kopmaq/ġ (1/203), ortalıḡ/ġ bılaşmaq/ġ (1/204), ortalıḡ/ġ yatışmaq/ġ (1/204), ürekte gelmeḡ/ġ (1/207), üregını çatlatmaq/ġ (1/207), üregı pim tutmaq/ġ (1/207), üregı çatlammaq/ġ (1/207), üregı durmaq/ġ (1/207), üregı düşmeḡ/ġ (1/207), üregı şavımaq/ġ (1/208), üregı şılmaq/ġ (1/208), üregı götürmemeq/ġ (1/208), üregı geṭmeḡ/ġ (1/208), üregı yanmaq/ġ (1/208), üz āstar etmeḡ/ġ (1/209), uzaḡ/ġ düşmeḡ/ġ (1/211), uzaḡ/ġ kılmaq/ġ (1/211), öz özını kerıtmeq/ġ (1/212), öz özını yeḡmeḡ/ġ (1/212), üz bār olmaq/ġ (1/212), öz başına kılmaq/ġ (1/212), üz bağlammaq/ġ (1/212), üz burını olmammaq/ġ (1/213), üz çevürmeḡ/ġ (1/213), üzden çıhartmaq/ġ (1/213), üzden çılmaq/ġ (1/213), üz döndermeḡ/ġ (1/213), üz şaralmaq/ġ (1/214), üz tutmaq/ġ (1/214), üz tırşatmaq/ġ (1/214), üz görmeḡ/ġ (1/214), üzgöz olmaq/ġ (1/215), üzgöz etmeḡ/ġ (1/214) üz gözüne bılaştırmmaq/ġ (1/215), öz günıne düşmeḡ/ġ (1/215), üzınde durmaq/ġ (1/216), üzınnen gelmemeq/ġ (1/216), üz vürmeḡ/ġ (1/216), üye gülmeq/ġ (1/217), üz yerı koymaq/ġ (1/217), özınnen geçmeḡ/ġ (1/220), üzıne baḡmaq/ġ (1/220), üzıne çalmaq/ġ (1/220), üzıne kan gelmeḡ/ġ (1/221), üzıne gelmeḡ/ġ (1/221), üzıne gülmeq/ġ (1/221), özını itirmeḡ/ġ (1/221), bir şey saymaq/ġ (1/221), üzını tırşatmaq/ġ (1/221), üzını görmeḡ/ġ (1/221), ustalıḡ/ġ şatmaq/ġ (1/222), uşaḡ/ġ mezzekı olmaq/ġ (1/226), uşaḡ oynacağı olmaq/ġ (1/227), öḡ ayaḡ olmaq/ġ (1/231), öḡ olmaq/ġ (1/231), öḡıne den sepmeq/ġ (1/232), öḡıne düşmeḡ/ġ (1/232), öḡıne şalmaq/ġ (1/232), öḡıne katmaq/ġ (1/233), öḡıne gelmeḡ/ġ (1/233), öḡını almaq/ġ (1/233), öḡe düşmeḡ/ġ (1/233), öḡe sürmeḡ/ġ (1/233), öḡıyce kaçmaq/ġ (1/234), ölım aparsın (1/243), ölım aḡtarmmaq/ġ (1/243), ölım etmeḡ/ġ (1/243), ölıme geṭmeḡ/ġ (1/243), umıt kesmeḡ/ġ (1/244), oyan bı yan etmeḡ/ġ (1/249), oyan bı yanı olmammaq/ġ (1/249), o yeḡe bı yeḡe etmeḡ/ġ (1/250), uydı ḡelıl (1/250), oyza bıyza etmeḡ/ġ (1/251), ipı kırmmaq/ġ (1/259), itḡıne çılmaq/ġ (1/260), iş açmaq/ġ (1/268), iş işten geçmeḡ/ġ (1/268), eşıtmezlıḡe vırmmaq/ġ (1/270), ıḡne ıplıḡe dönmeq/ġ (1/272), ilan aḡtarmmaq/ġ (1/275), ilıḡı sümıḡı poḡ (1/279), imleg/k bağlammaq/ġ (1/280), eyı gelmeḡ/ġ (1/285), eyı geṭmeḡ/ġ (1/285), başaḡöt olmaq/ġ (1/312), barmaq/ġtan gösterılmeḡ/ġ (2/304), barmaq/ġ dışlemeḡ/ġ (2/305), barmaqını yeḡmeḡ/ġ (2/306), bārūt olmaq/ġ (2/306), bazar kızdırmmaq/ġ (2/309), baş aḡırtmaq/ġ (2/311), baş almaq/ġ (2/311), baş etı yeḡmeḡ/ġ (2/311), baş egmeḡ/ġ (2/312), baş uzatmaq/ġ (2/313), baş etmeḡ/ġ (2/313), baş bir etmeḡ/ġ (2/314), baş bılammaq/ġ (2/314), baş böyık etmeḡ/ġ (2/314), baş beýın aparmmaq/ġ (2/315), baş beýın kılmmammaq/ġ (2/315), baş beýın geṭmeḡ/ġ (2/315), baştan çılmaq/ġ (2/316), baş çıhartmaq/ġ (2/316), baş şaḡlammaq/ġ (2/317), baş şallammaq/ġ (2/317), baş tutmaq/ġ (2/317), baş koşmaq/ġ (2/318), baş koymaq/ġ (2/318), baş keçel etmeḡ/ġ (2/318) başgöz olmaq/ġ (2/319), başgöz etmeḡ/ġ (2/319), baş göstermeḡ/ġ (2/319), başınnan olmaq/ġ (2/320), başınnan etmeḡ/ġ (2/320), başınnan

gelmeğ/ğ (2/320), başına daş yağmağ/ğ (2/420), başına degmeğ/ğ (2/320), başına düşmeğ/ğ (2/321), başına dolanmağ/ğ (2/321), başına konmağ/ğ (2/321), başına gelmeğ/ğ (2/321), başına yatmağ/ğ (2/321), başını daşa çalmağ/ğ (2/322), başını kızdırmağ/ğ (2/322), baş vurmağ/ğ (2/322), baş vèrmeğ/ğ (2/323), başa çıhmağ/ğ (2/323), başa düşmeğ/ğ (2/324), başa dönmeğ/ğ (2/324), başa sürmeğ/ğ (2/324), başa kaşmağ/ğ (2/324), başa kimin olmağ/ğ (2/325), başa varmağ/ğ (2/325), baş yemeğ/ğ (2/326), birbirne düşmeğ/ğ (2/355), birbirne katmağ/ğ (2/355), bir kol atmağ/ğ (2/361), bir gelmeğ/ğ (2/362), bir ki ètmeğ/ğ (2/362), bu tày o tày ètmeğ/ğ (2/389), borca batmağ/ğ (2/392), borca batırmağ/ğ (2/392), bürk koşlama (2/395), burın şoşmağ/ğ (2/396), burın kaldırmağ/ğ (2/396), buğaz kiliklenmeğ/ğ (2/407), böyig atmağ/ğ (2/417), boyun egmeğ (2/419), boyun olmağ/ğ (2/419), boynınnan olmağ/ğ (2/420), boynınnan ètmeğ/ğ (2/420), boy vèrmeğ/ğ (2/421), boyı yere girmeğ/ğ (2/421), bîgi tarāş ètmeğ/ğ (2/439), bîgi terlemeğ (2/440), bel bağlamağ/ğ (2/441), bel baltaşı kırılmağ/ğ (2/442), bel bele vèrmeğ/ğ (2/442), bel taptamağ/ğ (2/442), papır vurmağ/ğ (2/449), papırı batmağ/ğ (2/450), patağı çıhmağ/ğ (2/450), para ètmeğ/ğ (2/453), para tökmeğ/ğ (2/453), para şaymağ/ğ (2/445), para kırmağ/ğ (2/455), pam vèrmeğ/ğ (2/464), pot kırmağ/ğ (2/482), poş başmağ/ğ (2/485), poş yemeğ/ğ (2/485), pehlevān-lıh/ğ (2/490), tarih koymağ/ğ (3/510), tārīhe karışmak (3/510), takla yemeğ/ğ (3/514), tāv almağ/ğ (3/516), tāv düşmeğ/ğ (3/516), tāvınnan düşmeğ/ğ (3/516), tetik üzerine (3/523), taht kırmağ/ğ (3/528), tahta çıhmağ/ğ (3/528), tahtası essük (3/528), tırık fırık olmağ/ğ (3/536), tırık tırık ètmeğ/ğ (3/536), te'ziye tutmağ/ğ (3/542), tē çekmeğ/ğ (3/553), tendür şalmağ/ğ (3/561), turşı tutmağ/ğ (3/570), toz tutmağ/ğ (3/573), cartıcut ètmeğ/ğ (3/586), cām ètmeğ/ğ (3/587), cān çekmeğ/ğ (3/589), cān çıhmağ/ğ (3/589), cān vèrmeğ/ğ (3/590), cinnet getirmeğ/ğ (3/606), cüte koşmağ/ğ (3/609), cōkī çıhmağ/ğ (3/612), çamıra batmağ/ğ (3/634), çigın silkmeğ/ğ (3/643).

5.3.1. Tamlama Şeklinde Olan Deyimler

ataş parçası (1/12), āhıret adamı (1/23), āhıret hātūnı (1/23), āhır zamān uşağı (1/23), āhır zamān 'elematı (1/23), aḥşam kölgesi (1/25), aḥşam güneşi (1/25), adam uşağı (1/27), adam oğlu (1/28), adam şarrāfı (1/28), ara köpegi (1/34), arvat ḥamāmı (1/41), arı poşı (1/42), aslan sūti (1/47), ağız kalabalığı (1/63), allāhın evi (1/82), allāhın belesı (1/83), almaz/s parçası (1/87), alma şapı (1/87), ayı ḥenegi (1/113), ekmek de'vesi (1/156), ekmek de'vesi (1/156), el ayağ/ğ taḥımı (1/160), el uzunlığı (1/161), el darlığı (1/165), üz keresi (1/214), üz yeri (1/217), uşağ işi (1/227), ev gıvesi (1/235), oyunlar başı (1/254), ilan ḥekātı (1/275), eyyūb şabrı (1/284), para ölümü (2/453), peğember devesi (2/496), teccāl palanı (3/524), tenürliḥ/ğ firıştesi (3/561), ciger yarası (3/599).

5.3.2. Sıfat Şeklinde Olan Deyimler

ac uyız (1/16), ac kurt (1/17), açuḥ/ğ kapı (1/20), āhır çağ (1/23), āhır nefes (1/24), ağ gün (1/68), eski kurt (1/138), essüg etek (1/140), ög ayağ/ğ (1/231), igneli ḥekāt (1/273), babalı neneli (2/292) beş paralıḥ/ğ (2/372), poşlı balah/ğ (2/484), poşlı şehid (2/484), tek gulob (3/550), çamır dēve (3/634).

5.4. İkilemeler

ap açuḡ/ġ (1/10), acuḡ be acuḡ (1/17), açuḡ/ġ saçuḡ/ġ (1/20), āḡır uḡır (1/23), adlı şanlı (1/30), aramaḡ/ġ (1/35) arḡaba arḡa (1/38), ard öġ (1/39), arvat kişı (1/41), arvad uşaġ (1/42), āzār bazar (1/43), az çoḡ (1/44), azdan çoḡtan (1/44), aşısız faşısız (1/52), aşıl faşıl (1/52), ağır uġır (1/59), alat edevāt (1/70), alatulat (1/70), alaca bılaca (1/71), alacaḡ/ġ vëreceḡ/ġ (1/71), alazkapaz (1/72), alan talan (1/73), alan şatan (1/73), alan vëren (1/74), alavëre dalavëre (1/74), altüst (1/75), aldaḡ/ġ dudaḡ/ġ (1/79), al ķeddeḡ vër ķeddeḡ (1/79), alvër (1/89), alınmaḡ/ġ vërimēḡ/ġ (1/90), aynız boynız (1/112), ayın oyun (1/113), eḡe veḡe (1/123), erkeġ dişı (1/128), ezer bezer (1/131), eskı püsķı (1/137), essüg ziyād (1/140), essüg gedüg (1/140), eġrı büġrı (1/154), egme boyama (1/156), eken biçen (1/157), eġılı bükılı (1/158), el ayah/ġ (1/160), el be yeḡe (1/163), emı demı (1/180), ense be ense (1/183), ene ķona (1/185), eniş çıḡuş (1/186), ev uşaḡ/ġ (1/187), o bı (1/188), ev be ev (1/188), ot ocaḡ/g (1/190), ot odın (1/190), otāy bı tāy (1/190), üç be üç (1/196), üzbeüz (1/213), üzgöz (1/214), üst baş (1/222), öskirme zıkem (1/224), oġıl uşaḡ/ġ (1/230), ölçmeḡ/ġ biçmeḡ/ġ (1/236), oldı bittı (1/237), evlīg/k kırşan (1/238), olı olmaz (1/241), oyan bı yan (1/249), oyza bıyza (1/250), oyma yapma (1/251), ister istemez (1/267), igne iplik/g (1/272), eyi ḡarāb (1/285), eyilīḡ/ġ saġlıḡ/ġ (1/286), başaġöt (2/312), bāġ bāġça (2/329), bāġ bostān (2/329), bız – siz (2/368), bezenmeḡ/ġ düzenmeḡ/ġ (2/369), bakķāl çakķāl (2/379), patapat (2/450), parapul (2/453), part purt (2/457), paf puf (2/461), pek pis (2/479), toz duman (3/573), toz torpaḡ/ġ (3/573), toz tūfan (3/573), tün be-tün (3/577), cartıcut (3/586), cān ciġer (3/589), cırt u fırt (3/616), cık nık (3/618), çalı çırpı (3/633), çayır çimen (3/635).

5.5. Dini İnançlar ve Doġa Olayları

avcı gidışmeḡ/ġ (1/98), ay ḡavız baġlamaḡ/ġ (1/108), ay sini tutmaḡ/ġ (1/110), ay tütılmaḡ/ġ (1/110), ayın on dördı (1/111), ermeni de'vesı (1/129), imām 'abbās çayı (1/174) uşaḡ/ġ ķereliyen (1/226), bid'et (2/347), berāt ġecesi (2/352), berdel 'ecüz (2/357), bezbend (2/368), beşır nemāzı (2/374), börķ kapmaḡ/ġ (2/394), perıler sünnetı (2/474), teb'e (3/520), cüm'e daşı (3/603), cüt ḡey (3/608).

5.6. Tören Merasimleri

āmın āmin (1/93), terse çalmaḡ/ġ (3/533).

5.7. Dualar

allāḡ vërsın (1/83), allāḡa amānat olmaḡ/ġ (1/83), allāḡa amānat ëtmeḡ/ġ (1/83), allāḡa şükür (1/84), aman aman (1/91), aman dëmeḡ/ġ (1/91), āmin (1/93).

5.8. Yeminler

allāḡ ḡekķıyçın (1/82), allāḡ vekıl (1/83), allāḡıçın (1/84), and içmeḡ/ġ (1/95), başıvçın (2/322), billāḡ (2/337), beytullāḡ ḡekķıyçın (2/427), tallāḡı (3/515).

5.9. Küfürler

eskı ḡız (1/137), ellı sekkiz (1/169), bol (2/410), bic peķle (2/431), teres (3/536).

5.10. Çocuk Dili

ep (1) (1/117), eh (1/121), ije (1/132), üf (1/230), uffā (1/230), ülle (1/238), umma (1/244), uvva (1/248), if (273), inga (1/283), be'e (2/377), bëci (2/431), pā (2/449), pap (2/449), papı (2/450), peppe (2/466), pıh (2/467), peş (2/475), pişi (2/477), pıtta (2/478), pıh (2/473), tette (3/523), tetti (3/524), tüş (3/574), cüci (3/610), çep (3/636), çeç (3/637), çiçi (3/637).

5.11. Ses Taklidi

a (1/8), ah (1/22), ah (1/100), ahā (1/100), è (1/114), ıhım (1/122), u (1/186), oha (1/199), ühim (1/199), oh (1/199), ohhaş (1/200), ohhay (1/200), ö' (1/228), ü' le ü' (1/228), of (1/230), ehe (1/257), ih (1/284), ba (2/289), ba' (2/328), part (2/456), pav (2/465), pır (2/467), piş piş (2/476), pişt pişt (2/476), püf (2/487), tarp (3/508), tarpıturp (3/508), tağ (2) (3/512), tağ (3) (3/512), tağtağ (3/513), tağtuğ (3/513), tağ tağ (3/513), tağır tuğır (3/514), tıf (3/544), tütü tütü (3/566), cırrucır (3/595), cıgıltı (3/598).

6. Sonuç

Ağızlar, dillerin sözlü tapu kayıtlarıdır. Bu kayıtların korunması ve gelecek nesillere aktarılması için ağızlardaki söz varlığının derlenip belgelenmesi gereklidir. Bu çalışma, Ata Terzibaşı'nın *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü* temelinde Kerkük ağzının söz varlığını sistematik bir şekilde analiz ederek Kerkük ağzındaki dilsel unsurları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma sürecinde, sözlükte yer alan 5162 madde başı kelime detaylı bir şekilde incelenmiş, bu kelimelerin Kerkük ağzına özgü dilsel özellikleri ve anlam dünyası bilimsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmada toplam 3 ciltlik 5162 maddeden 782'si ad, 775 fiil, 653 kelime diğer kategorilere ayrılmıştır. Çalışma sonuçları, Irak Türkmenlerinin ve özellikle Kerkük ağzının kültürel kimliğinin ve tarihsel mirasının korunmasında merkezî bir rol oynadığını göstermektedir. Sözlükte yer alan deyimler, dualar, beddualar ve folklorik unsurlar, bu yerel ağız üzerinden zengin bir kültürel bağlamın izlerini sunmaktadır. Söz konusu eser, Kerkük ağzının söz varlığını detaylı bir şekilde tasnif ederek dil araştırmalarına ve bölgesel çalışmalara önemli katkılar sağlamaktadır. Sonuç olarak, *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü* gibi kapsamlı çalışmalar, bölgesel ağızların korunması ve belgelenmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu tür eserlerin modern dijital tekniklerle erişilebilir hâle getirilmesi ve karşılaştırmalı dilbilim araştırmalarında daha etkin bir şekilde kullanılması, Türk dili ve kültürü araştırmalarına katkıyı artıracaktır. Bu bağlamda, Kerkük ağzı üzerine yapılan çalışmaların genişletilerek sürdürülmesi hem akademik hem de kültürel mirasın korunması açısından elzemdir.

Tablo 1. Ata Terzibaşı'nın *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü* adlı eserde tespit edilen madde başlarının dağılımı.

<i>Adlar</i>	<i>1.Cilt</i>	<i>2.Cilt</i>	<i>3.Cilt</i>	<i>Toplam</i>
Şahıs Adları	19	8	5	32
Aile Akrabalık İlişki Adları	11	5	-	15

Ahmed TALAAT

Sanat Meslek Adları	11	12	9	32
Vücut Yapısı ve Organ Adları	21	24	6	51
Hastalık Adları	15	5	1	21
İlaç Adları	2	-	-	2
Sayı Adları	10	3	-	13
Renk Adları	6	8	2	16
Yiyecek Adları	8	15	7	30
Tatlı Adları	-	7	-	7
İçecek Adları	3	3	2	8
Meyve Adları	7	3	4	14
Sebze Adları	1	8	-	9
Ağaç Adları	4	4	-	8
Gıda Ürün Adları	3	4	-	7
Kuru Yemiş Adları	1	-	-	1
Hayvan Adları	21	24	9	54
Hayvan Hastalık Adları	1	-	1	2
Böcek Adları	5	9	2	16
Yaratık Adları	4	-	-	4
Bitki Çiçek Adları	8	17	3	28
Ot Adları	1	4	6	11
Bölge Adları	8	1	1	10
Mahalle, Sokak Tepe Adları	8	3	4	15
Cami Adları	1	-	-	1
Petrol Kuyu Adları	1	-	-	1
Yatır ve Türbe Adları	-	2	-	2
Köy Adları	1	1	3	5
Aile Aşiret Adları	6	6	1	13
Makam Adları	14	5	2	21
Ünlü Şahsiyet Adları	3	-	2	5
Yer Yön Adları	11	1	-	12
Ay Adları	3	-	1	4
Arapça Ay Adları	1	-	-	1
Hicri Ay adları	-	-	4	4
Gün Adları	-	1	2	3
Madde Adları	3	3	2	8
Sıvı Madde Adları	2	-	-	2
Kimyasal Madde Adları	8	8	6	22
Mücevher Adları	3	-	2	5
Taş Adları	2	2	3	7
Süs Eşyası Adları	9	7	2	18
Kadın Giysi ve Süs Eşyası Adları	15	8	6	29
Erkek Giysi Adları	2	7	1	10

Kumaş Adları	2	5	4	11
Askerî Rütbe Adları	8	5	2	15
Savaş Aleti Adları	3	4	4	11
Devlet Adları	4	-	1	5
Şehir Adları	1	1	-	2
Türk Kavim Adları	1	-	1	2
Etnik Grup ve Mezhep Adları	2	1	-	3
Alet Edevat Adları	30	38	29	97
Müzik Alet Adları	-	3	2	5
Cihaz Adları	1	4	4	9
Araç Adları	1	6	1	8
Oyun Adları	13	6	8	27
Oyuncak Adları	2	-	-	2
Para Birimi Adları	2	1	1	4
Ölçme Değer Adları	2	1	1	4
Terminolojik Adlar	1	1	3	5
Mevsim Adları	-	2	-	2
Futbol Terim Adları	1	1	-	2
Farsça Tamlamalar	12	1	2	15

Tablo 2. Ata Terzibaşı'nın *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü* adlı eserde tespit edilen madde başlarının dağılımı.

<i>Fiiller</i>	<i>1.Cilt</i>	<i>2.Cilt</i>	<i>3.Cilt</i>	<i>Toplam</i>
Basit Fiiller	58	29	16	103
Türemiş Fiiller	170	124	69	363
Birleşik Fiiller	156	55	98	309

Tablo 3. Ata Terzibaşı'nın *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlüğü* adlı eserde tespit edilen madde başlarının dağılımı.

<i>Diğer Kategoriler</i>	<i>1.Cilt</i>	<i>2.Cilt</i>	<i>3.Cilt</i>	<i>Toplam</i>
Deyimler	326	93	37	456
İkilemeler	71	11	10	92
Dini İnançlar ve Doğa Olayları	8	7	3	18
Tören Merasimleri	1	-	1	2
Dualar	7	-	-	7
Yeminler	4	3	1	8

Küfürler	2	2	1	5
Çocuk Dili	10	11	7	28
Ses Taklidi	17	8	12	37

Çeviri Yazı Alfabeti

ê: kapalı e sesi

î: ı-î arası ses

ħ: hırıltılı h sesi

ğ: art damak g'si

Kısaltmalar

TDK: Türk Dil Kurumu

vb.: ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

ek: ek

Kaynaklar

Acar, E. (2011). *Kastamonu Yöresi Söz Varlığı*, Ankara: Gazi kitabevi.

_____. (2015). *Sinop Yöresi Söz Varlığı*, Ankara: Gazi kitabevi.

Akalın, Ş. H. (2002). *Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu. Türk Dili*, 607, 1-58.

Aksan, D. (2015). *Türkçenin Söz Varlığı*, Ankara: Bilgi yayınevi.

Alkaya, E. (2008). Elazığ Yöresi Söz Varlığı Üzerine. *Turkish Studies*, 3, 850-854.

Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*, İstanbul: Baha Matbaası.

Baş, B. (2011). Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler. *Tübar*, 27-61.

Baş, B. ve Karadağ, Ö. (2012). Söz Varlığı Üzerine Yurt Dışında Ve Türkiye’de Yapılan Temel Araştırmalar. *Millî Eğitim*, 193, 81-105.

Bayatlı, H. K. (1996). *Irak Türkmen Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.

Beşirli H. (2020). Irak Türkmencesinde Farsça Alıntı Kelimeler Ve Kullanılışları. *Researchgate*.

Buran, A. ve İlhan, N. (2008). *Elazığ Yöresi Söz Varlığı*, Ankara: TDK Yayınları.

Cihangir, F. M. (2023). Irak Türkmen Türkçesinde ve Türkçede Organ Adlarıyla Kurulmuş Atasözlerin Karşılaştırılması. *مجلة الترجمة واللسانيات*, 185-230.

- _____. (2023). Dakuk İlçesi Türkmen Ağzında kullanılan Alet ve Eşya Adları. *Al-Adab Journal*, 145, 51-62.
- Çulha, T. ve Kasım, İ. (2020). Irak Türkmen Türkçesinde Yer Alan Tarım Aletleri. *Kardaşlık Dergisi*, 86, 26-32.
- Demirci, J. (2004). Kerkük Ağzındaki Bazı Arkaik Ögeler Üzerine. TDK Yayınları V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı, 739-742.
- Erdoğan, S. (2022). Türkiye’de “Derleme Sözlüğü” İle İlgili Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi (1990-2021). *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 211-226.
- Ertekinoglu, S. (2015). Ahlat Ağzı’nın Türkçe Söz Varlığı Üzerine. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 163-202.
- Ertekinoglu, S. (2015). Ahlat Ağzı’nın Alıntı Söz Varlığı Üzerine. *International Journal of Social Science*, 31, 469-504.
- Güzel, F., Kara, K. ve Akpınar, A. (2024). *Bayburt Yöresi Söz Varlığı*. Çanakkale: PA Paradigma Akademi Yayınları.
- Haydar, Ç. H. (1979). Irak Türkmen Ağzıları (Metin-İnceleme-Sözlük), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- _____. (1996). Irak-Türkmen Ağzılarında Birleşik Kelimeler. *Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi*, 1, 220-224.
- Hürmüzlü, H. (1999). Derleme Sözlüğü Ve Kerkük Türkçesi. *Kardaşlık Dergisi*, 2, 35-38.
- _____. (2003). *Kerkük Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.
- _____. (2013). *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*. Kerkük: Türkmeneli İş birliği ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Karadeniz, Y. (2022). *Ordu İli Söz Varlığı*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ölmez, Z. ve Değer, N. (2020). Çorum Ağzındaki Eskiçil Söz Varlığından Örnekler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4, 851-871.
- Özbek, E. (2015). Türkiye’de “Söz Varlığı” Çalışmaları ve Bunlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Kaynak*, 5, 23-38.

- Özen, E. S. (2020). Kerkük Türkmen Ağzında Hastalık Adları, Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 171-188.
- Öztokmak, Ç. (2022). Ordu İli Söz Varlığı Adlı Eser Üzerine. *Türk Dili*, 92-94.
- Saatçi, Ö. (2010). Özbekistan'dan Kerkük'e Akralalık ve Hitap Kelimelerimiz. *TDK Yayınları Türk Dilinin Ve Edebiyatının Yayılma Alanları*, 330-335.
- _____. (2019). Irak Türkmen Ağızları İle Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eş Değerler Ve Bunların Ortaya Çıkmasında Arkaik Anlamların Rolü Üzerine. *TDK Yayınları V. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, 600-633.
- _____. (2020). *Irak Türkmenleri İçin*, İstanbul: Kerkük Vakfı.
- _____. (2020). Irak Türkmen Ağızlarındaki Bazı Çocuk Dili Kelimelerinin Arkaikliği Üzerine. *13. Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Kongresi Tam Metinleri*, 1144-1155.
- _____. (2024). Hacı Abdullah Sâfi'nin Lügât-ı Türkiyye'sinde Kerkük Ağzına Dair Söz Varlığı. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 29, 41-58.
- _____. (2024). Kerkük'te Yazılmış İlk Türkçe Sözlük: Lügât-I Türkiyye. *Iv. International Ottoman- Turks Studies Conference*, 253-268.
- Saatçi, Ö. ve Naib, E. (2024). *Kerkük Nükteleri*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Şahbaz, H. (1979). Kerkük Ağzı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı.
- Tekin, F. ve Cantürk, S. (2019). Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Fındıkla İlgili Söz Varlığı. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, 163-178.
- Telli, B. ve Bulduk, B. T. (2019). *Adıyaman İli Ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Terzibaşı A. (2011). *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük* (1.cilt), Kerkük.
- _____. (2013). *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük* (2.cilt), Kerkük.
- _____. (2015). *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük* (2.cilt), Kerkük.
- Tuğluk, E. M. (2019). Adıyaman İli Ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3, 235-237.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*, (10. Basım). Ankara: TDK Yayınları.
- Uluhan, H. Ç. (2022). Irak Türkmen Ağızlarında Kullanılan Hayvan Adları Üzerine Araştırmalar, *Bilim Ve Yazı Dili Olarak Türkçe Sempozyumu*, 398-417.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Extended Summary

Ata Terzibaşı's *Kirkuk Dialect Turkmen Dictionary*, published in three volumes, was written to examine the linguistic richness of the Kirkuk dialect from a scientific perspective and to contribute to the efforts of preserving the cultural heritage of Iraqi Turkmens. Containing a total of 5,162 entries, this dictionary is not merely a collection of words; it also encompasses idioms, proverbs, prayers, curses, folkloric elements, and historical information. With these features, the work transcends the function of a dictionary, serving as a rich cultural document that reflects the social structure and worldview of the people of Kirkuk.

This study aims to analyze the words in the dictionary in depth and systematically reveal the linguistic characteristics and meanings of the Kirkuk dialect. Within the scope of the research, words were classified into various categories, such as personal names, occupational terms, names of diseases and medicines, and food and drink names. Each word is organized with its respective volume and page number, allowing users to access the entries easily. For instance, personal names such as *Amā* and *Üsif*, occupational terms like *ekmekçilik* (breadmaking), food items like *üzüm doşabı* (grape molasses), and folkloric expressions such as *Ermeni dev'vesi* (Armenian camel) are included in the dictionary.

The dictionary's rich content has been meticulously examined to gain a deeper understanding of the linguistic diversity within the Kirkuk dialect. At the conclusion of the study, the 5,162 entries were categorized into 782 nouns, 841 verbs, and 654 other linguistic classifications. This categorization represents an important step in uncovering the richness of the vocabulary and the practical use of words within the dialect. These analyses reveal not only linguistic diversity but also the cultural values and social identity of the community.

The idioms, proverbs, curses, and prayers included in the dictionary are of great importance in understanding the beliefs, lifestyle, and social structure of Kirkuk's people. Elements of oral literature, such as local stories and riddles, further enrich the cultural dimension of this linguistic heritage. For example, curses and prayers reflect the belief systems and values of the community, while expressions like *Ermeni dev'vesi* point to significant historical events in Kirkuk's history, offering insights into the historical context of the vocabulary.

Ata Terzibaşı's work not only documents the linguistic features of the Kirkuk dialect but also preserves its historical and cultural context. Some entries provide historical information about the origins of words, highlighting how significant events influenced the lexicon. For example, the entry *Ermeni dev'vesi* refers to a massacre in Kirkuk in 1924, illustrating how such expressions are deeply tied to historical occurrences. Other entries reveal the evolution of the dialect over time, shedding light on the relationship between cultural and linguistic development.

This study plays a vital role in preserving the linguistic heritage of the Kirkuk dialect, strengthening regional identity, and ensuring the transmission of folk culture to future generations. The preservation of linguistic resources is essential for understanding the identity and history of a community. In this regard, *The Kirkuk Dialect Turkmen Dictionary* stands out as a valuable resource for researchers studying various accents and dialects of Turkish.

The methodology employed in the research systematically collected words unique to the Kirkuk Turkmen dialect and classified them according to their meanings and fields of use. By compiling elements such as personal names, occupational terms, disease names, and folkloric expressions, the extensive dataset contributes significantly to understanding and preserving linguistic diversity. These categorizations also act as a bridge connecting past traditions to contemporary realities, ensuring the survival of the dialect in a rapidly changing world.

The inclusion of historical and cultural context alongside linguistic data makes the dictionary a cornerstone for both language and cultural studies. Its detailed documentation highlights the relationship between language and society, showcasing how linguistic elements mirror the community's collective memory and worldview. For instance, entries like *Ermeni dev 'vesi* not only explain linguistic origins but also provide a lens into the historical struggles and stories that shaped the vocabulary.

In conclusion, studies of this kind on the Kirkuk dialect should be disseminated through digital platforms to reach broader audiences and to offer valuable contributions to research on the Turkish language and culture. *The Kirkuk Dialect Turkmen Dictionary* serves not only the people of Kirkuk but also researchers interested in regional dialects of Turkish as a cornerstone of linguistic and cultural studies. These works illustrate that language is more than a tool for communication—it is a vital reflection of a society's historical heritage and worldview. Expanding in-depth analyses of the Kirkuk dialect will further support the preservation and promotion of the region's cultural legacy, ensuring its continued relevance for future generations.

By documenting 5,162 entries across three volumes, this comprehensive work bridges the past and present of Kirkuk's linguistic landscape, offering a remarkable resource for anyone interested in the diversity of the Turkish language. Whether as a linguistic reference or a cultural artifact, the dictionary ensures the rich traditions of Kirkuk remain accessible, appreciated, and preserved for years to come.